

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 43 (5304) 15 лістапада 2024 г.

ISSN 0024-4686

Шматгранны
вобраз
Коласа
стар. 4

Філасофія
нашай
вечнасці
стар. 6

Падарожжа
па лабірынтах
душы
стар. 13

Кіно, напоўненае сонцам

Фота БелТА.

На ўрачыстай цырымоніі закрыцця XXX Мінскага міжнароднага кінафестывалю «Лістапад» спецыяльны прыз Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За гуманізм і духоўнасць у кіно» ўручаны фільму «Там, дзе танцуюць стэрхі» Міхаіла Лукачэўскага. Намеснік прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь, старшыня арганізацыйнага камітэта «Лістапада-2024» Ігар Петрышэнка падкрэсліў, што сёлетні форум адкрыў новыя імёны і пашырыў геаграфічную палітру: мы адкрылі фільмы з Пакістана, Ірана, Індыі, Рэспублікі Саха, упершыню адбыўся Дзень нацыянальнага кіно Зімбабвэ. Калі яшчэ беларускі глядач змог бы далучыцца да яго? Ён падзякаваў тым, хто робіць сапраўднае кіно, і адзначыў, што гэты фестываль запомніцца сваёй «людскасцю». Говорка не толькі пра персаналіі (кіназорак, вядома, хапала), але і пра чалавечнасць, духоўнасць. Менавіта таму заснавана ўзнагарода Кіраўніка дзяржавы, якая прысуджаецца фільму, што вылучаецца сярод іншых.

«Там, дзе танцуюць стэрхі» нагадвае пра галоўныя каштоўнасці — сям'ю і значнасць чалавечага жыцця з такімі ўласцівымі яму складнікамі, як, напрыклад, звычайная магчымасць самастойна хадзіць. Стужка пра веру ў цуд, надзею на найлепшую будучыню, нягледзячы на перашкоды, і пра любоў да бліжняга, дзяцей, да сваіх бацькоў і Радзімы.

Ігар Віктаравіч адзначыў, наколькі гэтая карціна напоўнена святлом і любоўю да прыгожай, але такой суровай зямлі. І таму якуцкае кіно ўнікальнае, гэта падкрэслівалі спікеры падчас розных мерапрыемстваў. Яно раскрывае характэрнае якасць краявідаў і асаблівасць жыцця ў Рэспубліцы Саха. Дарэчы, «Там, дзе танцуюць стэрхі» — экранізацыя аўтабіяграфічнай аповесці «Бег за вясёлкай» Івана Дзьячкоўскага, вядомага ў Якуціі як Кыталык Уйбаан.

Працяг на стар. 5 ►

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў беларусаў з Днём Кастрычніцкай рэвалюцыі. «Падзеі восені 1917 года прымусілі свет пачуць голас народа, які смела і адкрыта заявіў аб сваёй шматвяковай мары. Аб'ядленне аб стварэнні Сацыялістычнай Савецкай Рэспублікі Беларусь стала сапраўды перамогай гістарычнай справядлівасці. Невычэрпная любоў да Радзімы, працавітасць і адзінства дапамаглі нашым продкам прайсці ўсе выпрабаванні і адстаяць права свабодна жыць на роднай зямлі», — адзначаецца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што, выбраўшы ў XXI стагоддзі самастойны шлях, беларусы захоўваюць адвечныя арыенціры савецкай эпохі: ад ідэалаў сацыяльнай роўнасці і гуманізму да каштоўнасцей міру і дружбы народаў.

● Кіраўнік дзяржавы павіншаваў народнага артыста Беларусі Ігара Алоўнікава з днём нараджэння. «Ваш уклад у захаванне і развіццё традыцый беларускага акадэмічнага мастацтва — узор найвышэйшага служэння нацыянальнай культуры, а віртуознае выканальніцкае майстэрства прынёсла заслужаную шчырую любоў публіцы, — гаворыцца ў віншаванні. — Вы паспяхова перадаеце свой багаты вопыт таленавітай моладзі, выходзяце новыя пакаленні майстроў сцэны, якія з'яўляюцца асновай вядомых творчых калектываў і дастойна прадстаўляюць беларускае мастацтва ў свеце».

Пашана. Кампазітар, народная артыстка СССР Аляксандра Пахмутава ўзнагароджана ордэнам Дружбы народаў. Адпаведны ўказ падпісаў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка. Гэтай узнагароды Аляксандра Пахмутава ўдасцоена за значны ўклад у развіццё музычнага мастацтва, умацаванне міру, беларуска-расійскіх адносін і культурных сувязей, плённую творчую дзейнасць, якая садзейнічае збліжэнню і ўзаемаўзбагачэнню нацыянальных культур.

Спадчына. Выстаўка «Страты і вяртанні. Лёс мастацкіх каштоўнасцей Дзяржаўнай карціннай галерэі. 1939—1957» працуе ў Нацыянальным мастацкім музеі. Часовае экспазіцыя прымеркавана адразу да дзвюх юбілейных дат — 80-годдзя з дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 85-годдзя з дня заснавання НММ. Праект расказвае пра фарміраванне і дзейнасць Дзяржаўнай карціннай галерэі ў Мінску (1939—1941), трагічны факт яе разбурэння і вызваў каштоўнасцей (1941—1944), а таксама гісторыю будаўніцтва галоўнага корпуса музея (да 1957 года). Адмысловую навуковую каштоўнасць уяўляе створаная на аснове фатаграфій і каталогаў таго часу прэзентацыя «Засталіся толькі на фатаграфіях».

Прэм'ера. Вялікі тэатр Беларусі рыхтуецца прадставіць оперу Пятра Чайкоўскага «Яўгеній Анегін» 30 лістапада. Гэта будзе восьмае прачытанне твора на беларускай сцэне, удакладняюць у тэатры. Над пастаноўкай працуюць галоўны дырыжор народны артыст Башкартастана Арцём Макараў, галоўны рэжысёр уладальнік медаля Францыска Скарыны Ганна Маторная, галоўны хормайстар народная артыстка Беларусі Ніна Ламановіч, галоўны балетмайстар заслужаны артыст Расіі Ігар Колб, галоўны мастак Любоў Сідзельніцава, мастак Таццяна Лісавенка ды іншыя. Галоўныя партыі выканаюць вядучыя салісты Вялікага тэатра, а таксама маладыя артысты. Новая сцэнічная версія оперы прымеркавана да 225-годдзя А. С. Пушкіна. Апошні паказ пастаноўкі оперы «Яўгеній Анегін» 2012 года прайшоў сёлета ў красавіку.

Музей. Унікальны «Вянок» з дароўным надпісам Максіма Багдановіча стрыечнай сястры Веры Гапановіч можна ўбачыць у Літаратурным музеі Якуба Коласа. Ва ўстанове культуры паведамляюць, што выданне на часовае захаванне перадаў Рыгор Бараховіч, стрыечны ўнучаты пляменнік Максіма Багдановіча з Ніжняга Ноўгарада. Між тым тры кнігі з аўтографамі, якія захоўваліся ў архіве сям'і Бараховічаў, былі раней перададзены ў фонды мінскага музея паэта. Каштоўны зборнік вершаў, які падпісаў Максім Багдановіч, можна ўбачыць цяпер у экспазіцыі мастацка-дакументальнай выстаўкі «Мая сям'я».

Вернісаж. Урачыстае адкрыццё выставачнага праекта «Палітра магчымасцей», прымеркаванага да Міжнароднага дня інвалідаў, пройдзе 19 лістапада ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры». Яго мэта — папулярызацыя творчасці інвалідаў і прыцягненне ўвагі грамадскасці да іх праблем. У экспазіцыі будзе прадстаўлена больш за 200 работ, выкананых людзьмі з абмежаванымі магчымасцямі, якія пражываюць у стацыянарных установах сацыяльнага абслугоўвання Мінска. Праект арганізаваны камітэтам па працы, занятасці і сацыяльнай абароне Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта сумесна з «Універсітэтам культуры».

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгенія ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Высокія здабыткі

У **пісьменніцкай арганізацыі краіны** склаліся добрыя партнёрскія адносіны з Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеем Якуба Коласа. На яго пляцоўцы праводзяцца сумесныя з СПБ кніжныя фестывалі, аўтограф-сесіі паэтаў і празаікаў, прэзентацыі кніжных навінак. Музейныя работнікі — пастаянныя аўтары на старонках выданняў, дзе заснавальнікам з'яўляецца СП Беларусі.

Галоўны захавальнік фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага

музея Якуба Коласа Васіліна Міцкевіч адзначана Падзякай Саюза пісьменнікаў Беларусі «...за шматгадовую добрасумленную працу, высокі прафесіяналізм і значны асабісты ўклад у папулярызацыю літаратурнай спадчыны народнага паэта Беларусі Якуба Коласа».

Васіліна Міцкевіч — кандыдат сацыялагічных навук, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, аўтар многіх публікацый коласазнаўчага характару на старонках газет «Літаратура і мастацтва», «Звязда», часопісаў «Полымя», «Нёман»,

«Малодосць». Вялікую працу Васіліна Валер'еўна зрабіла па ўкладанні і падрыхтоўцы да выдання кнігі «Табой я жыў, табой живу...», прысвечанай жонцы народнага песняра Беларусі — Марыі Дзмітрыеўне Каменскай. Цяпер захавальнік фондаў Коласаўскага музея займаецца супольным з Саюзам пісьменнікаў Беларусі творчым праектам — укладаннем, збіраннем кнігі аднога верша «Родныя вобразы» Якуба Коласа на мовах народаў свету».

Мікола БЕРЛЕЖ

Свята новай кнігі

У Гродне прэзентавалі зборнік лірыкі Таццяны Яцук «Мудрасць вечара» (Мінск, ВД «Звязда», 2024). Выступленне беларускай паэтэсы ў Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы імя Я. Карскага было арганічна дапоўнена песнямі на яе вершы (музыка Васіля Бурака) у выкананні спявачкі Галіны Бабонавай.

Таццяна Мікалаеўна Яцук нарадзілася на Навагрудчыне. Член Саюза пісьменнікаў Беларусі, аўтар шматлікіх зборнікаў лірыкі для дарослых і дзяцей. Жыве ў Баранавічах, дзе працуе школьным настаўнікам беларускай мовы і літаратуры і ўзначальвае літаратурнае аб'яднанне «Купальскія зоры». У 2022 годзе з рукапісам зборніка лірыкі «Зоркі ў прыполе» паэтэса стала пераможцай IV Абласнога конкурсу рукапісаў імя Цёткі (Алаізы Пашкевіч). Сёлета пабачыў свет новы зборнік пад назвай «Мудрасць вечара» (Мінск, Выдавецкі дом «Звязда»).

Па прызнанні Таццяны Мікалаеўны, галоўнай каштоўнасцю для яе з'яўляецца сям'я, а асноўным пачуццём — каханне. Чароўныя крыніцы сіл і натхнення дапамагаюць спраўляцца з цяжкасцямі, смела глядзець наперад, дасягаць мэты. Таму ў праграме прэзентацыі гэтым матывам была адведзена дамінантная роля. Прысутныя паглядзелі відэафільм-біяграфію Таццяны Яцук. Творца тэзісна распавяла пра сваю новую працу, пазнаёміла з тэматычнымі раздзеламі кнігі «Мудрасць вечара», быццам правяла займальную экскурсію па новым этапе сваёй творчасці.

Словы віншавання з нараджэннем новай кнігі прагучалі ў адрас госці ад старшыні Гродзенскага абласнога аддзялення СПБ Людмілы Кебіч. Паэт, публіцыст Дзмітрый Радзівончык выступіў з крытычным аналізам новага зборніка Таццяны Яцук. Лірычнае прысвячэнне паэтэсе падарыла яе маладая калега з Гродна Вольга Алізар.

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ

3 юбілеем!

6 лістапада свой 85-гадовы юбілей сустрэла вядомы публіцыст, перакладчык, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, член Прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі Ніна ЧАЙКА.

Ніна Цімафееўна больш за сорак гадоў адпрацавала ў Белтэлерадыёкампаніі. Яна ўзначальвала галоўную рэдакцыю праграм для моладзі, а потым — галоўную рэдакцыю навукова-папулярных і вучэбных праграм на Беларускім тэлебачанні. Затым стала галоўным рэдактарам літаратурна-драматычных праграм Беларускага радыё, тройчы на тыдзень вяла ў прамым эфіры гадзінную праграму «Размова па сутнасці». У 2002—2008 гг. была галоўным рэдактарам літаратурна-мастацкага і грамадска-палітычнага часопіса «Нёман». Пераклала на рускую мову творы Алеся Савіцкага, Міколы Чарняўскага і іншых беларускіх пісьменнікаў.

Шчыра жадаем паважанай Ніне Цімафееўне моцнага здароўя, сямейнага дабрабыту, доўгіх і шчаслівых гадоў жыцця!

Прэзідыум СПБ

стасункі

Госць з Паднябеснай

У Саюзе пісьменнікаў склаліся добрыя адносіны з Цэнтрам вывучэння Беларусі, які працуе ва Усходне-Кітайскім педагагічным універсітэце ў Шанхаі. Днямі яго кіраўнік Бэй Вэньлі наведаў Мінск.

«У нас фарміруецца неблагая бібліятэка беларускай літаратуры, — расказвае кіраўнік установы, — мы імкнёмся развіць зацікаўленні беларускай мовай у студэнтаў, магістрантаў і аспірантаў. Удзельнічаем у розных мерапрыемствах у фармаце анлайн з беларускімі асветніцкімі ўстановамі. У прыватнасці, я прыняў удзел у адкрыцці Тыдня кітайскай культуры і літаратуры, які наладзіла Брэсцкая абласная бібліятэка імя М. Горкага супольна з Саюзам пісьменнікаў Беларусі, Выдавецкім домам «Звязда».

анонсы

«Віцебскі край» збірае радзімазнаўцаў

21—22 лістапада ў Віцебскай абласной бібліятэцы імя У. І. Леніна пройдзе чарговая, дзясятая па ліку, навукова-практычная канферэнцыя «Віцебскі край». Акрамя бібліятэкі, яе арганізатарамі выступаюць Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і Віцебскі абласны краязнаўчы музей.

Прадстаўнічы навукова-практычны форум збярэ болей чым 100 навукоўцаў, краязнаўцаў, бібліятэкараў, музеязнаўцаў. Канферэнцыя будзе папярэднічаць круглы стол «Вайна — трагедыя і памяць народа: 80 гадоў вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў», які пройдзе на базе Віцебскага абласнога краязнаўчага музея. Мяркуюцца разгляд даволі цікавых, арыгінальных тэм, што праліваюць святло на розныя падзеі Вялікай Айчыннай вайны: «Рэпартаж ваеннага кінадакументаліста Георгія Голубава «Людзі з канцлагера» з франтавога спецыяльнага № 1 за 1944 год «Бітва за Віцебск»» (гэтую тэму раскрыве Ігар Рымашэўскі з НАН Беларусі), «Дзеянні савецкай авіяцыі

Мы імкнёмся прыцягнуць увагу нашых выкладчыкаў, аспірантаў да кампаратывісцкіх прац, скіраваных на параўнальнае даследаванне беларускай і кітайскай літаратуры. У Шанхаі, як і ў Пекіне, яшчэ ў 1950-я гады выходзілі кнігі беларускіх пісьменнікаў у перакладзе на кітайскую мову. Гэта, лічу, таксама павінна стаць тэмай гісторыка-літаратурнага, гісторыка-кніжнага росшуку...»

Днямі госцю з Шанхаю перададзены Грамата Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, якой Бэй Вэньлі адзначаны «за прапаганду творчасці Якуба Коласа ў Кітаі». Таксама дырэктар Цэнтра вывучэння Беларусі Усходне-Кітайскага педагагічнага ўніверсітэта адзначаны Граматай Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Кастусь ХАДЫКА

далёкага дзеяння па зрыве перагрупавкі нямецкіх войскаў на Полацкім напрамку ў чэрвені-ліпені 1944 г.» (краязнаўца Сяргей Капыл), «Вызваленне Мёраў 4 ліпеня 1944 года ў дакументах і ўспамінах відавочцаў» (краязнаўца Вітольд Ермалёнак), «Ураджэнцы Віцебскай вобласці ў баях Вялікай Айчыннай вайны: яны прадстаўляліся да звання Героя Савецкага Саюза» (настаўнік Канстанцін Гайдуюкоў)...

Удзельнікі канферэнцыі выступаць на наступных секцыях: «Гістарычнае краязнаўства. Віцебскі край ад старажытнасці да 1917 г.», «Гістарычнае краязнаўства. Віцебскі край з 1918 да 1941 г.», «Гістарычнае краязнаўства. Віцебскі край з 1941 г. да сучаснасці», «Літаратурназнаўства», «Краязнаўства ў сістэме гуманітарных навук».

Па выніках чарговай канферэнцыі «Віцебскі край» мяркуецца папоўніць бібліятэку віцебсказнаўчай літаратуры: пабачыць свет выданне зборніка дакладаў і выступленняў. Канферэнцыя з году ў год набывае болей грунтоўнае гучанне як сапраўдная падзея ў гісторыка-краязнаўчым жыцці не толькі Віцебшчыны, але і ўсёй Беларусі.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Увага!

Працягваецца падпіска на I паўгоддзе 2025 года

Паспейце **АФОРМІЦЬ ПАДПІСКУ** на I паўгоддзе 2025 года! Давайце сустрэнем і правядзём 2025-ы разам, каб «ЛіМ» працягваў радаваць вас, нашы шановныя пастаянныя чытачы, і надалей — паэтычнымі і праязічнымі творами, навінкамі кнігавыдання, цікавымі актуальнымі інтэрв'ю, карыснымі архіўнымі літаратурнымі росшукамі і знаходкамі, рэпартажамі з круглых сталоў і выставак.

Мы ведаем, што нас чытаюць многія прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі Беларусі, але пажадана менавіта **ВЫПІСАЦЬ** выданне, ды і, пагадзіцеся, зручней, калі любімая газета будзе ў паштовай скрыні, яе не давядзецца шукаць дзесьці ў продажы. Далучайцеся, калі ласка, да шэрагу нашых пастаянных падпісчыкаў!

Дзякуй усім, хто даўно лічыць «ЛіМ» любімай газетай! Для нас важны кожны падпісчык!

«ЛіМ»	1 месяц	падпісны індэкс
Для індыўідуальных падпісчыкаў	19 р. 70 к.	63856
Ведамасная падпіска	53 р. 80 к.	638562
Індыўідуальная льготная падпіска для настаўнікаў	13 р. 70 к.	63815
Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі	41 р.	63880
Для юрыдычных асоб, якія афармляюць падпіску на адрасы сваіх супрацоўнікаў і пенсіянераў	19 р. 70 к.	63416

радзіннае

Цэнтр культурнага прыцягнення

На малой радзіме народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа — у аграгарадку Глінішча Хойніцкага раёна — завяршылася аднаўленне дома-музея славутага земляка.

— Гэта знакавая падзея не толькі для жыхароў аграгарадка Глінішча, але і для ўсяго Хойніцкага раёна, Гомельскай вобласці, — пераканана старшыня Алексіцкага сельвыканкама Хойніцкага раёна Анастасія Севярынец. — Дом-музей заўжды быў папулярны сярод гасцей нашага краю. У яго вельмі багатая экспазіцыя. Цяпер, калі музей пісьменніка з вялікай калекцыяй яго асабістых рэчаў абсталяваны сучаснай відэа- і аўдыятэхнікай, QR-навігацыяй, ён стане яшчэ больш папулярным цэнтрам культурнага прыцягнення.

У Глінішчы праведзена вялікая работа, каб надаць такому каштоўнаму для нашай культуры музею дастойны дагледжаны выгляд: сучасны рамонт, новае тэхнічнае абсталяванне, на тэрыторыі ўстаноўлены таблічкі з QR-кодамі, што дае магчымасць атрымаць дадатковую

інфармацыю пра Івана Мележа і яго творы. Паклапаціліся і аб безбар'ернай зоне на ўваходзе ў будынак. Таксама абнавілі рэкламную прадукцыю і набылі новую камп'ютарную тэхніку для правядзення віртуальных экскурсій, гукавога і відэасуправаджэння. Дзякуючы агульным намаганням і выдзеленым сродкам правялі не толькі аднаўленне памяшкання дома-музея, але і садова-паркавай зоны каля аб'екта культуры. Ідэйнай натхняльніцай ініцыятывы «100 крокаў да Івана Мележа» стала былы лідар дэпутацкага корпуса Хойніцкага раёна Галіна Бондар.

Сёння дом-музей імя Івана Паўлавіча Мележа — філіял Хойніцкага раённага краязнаўчага музея. Доўгі час яго ўзначальвала, клапацілася аб яго багатай экспазіцыі, вяла экскурсіі мясцовая жыхарка, пляменніца пісьменніка Соф'я Ліпніцкая, якая, на жаль, ужо пайшла з жыцця. Але яе — апантаную знаўцу мясцін, з якімі звязаны лёсы мележаўскіх герояў, — будучы заўжды памятаць у Глінішчы.

Наталія КАПРЫЛЕНКА

імпрэзы

На спатканне з паэзіяй

Нацыянальная бібліятэка Рэспублікі Беларусь сумесна з Саюзам пісьменнікаў Беларусі арганізавалі цыкл сустрэч «Літаратурны алімп Беларусі» з лаўрэатамі Нацыянальнай літаратурнай прэміі і заслужанымі дзеячамі культуры.

Знакава, што цыкл распачынаецца ў год, калі Саюз пісьменнікаў Беларусі святкуе 90-годдзе з дня заснавання. Сустрэчы будучы праходзіць кожны месяц. Чытачы Нацыянальнай бібліятэкі змогуць пазнаёміцца з вядомымі сучаснымі беларускімі пісьменнікамі, з іх творами. У праграме вечароў — яркае мастацкае слова, абмен думкамі пра вечныя тэмы і каштоўнасці: любоў да жыцця, да роднай зямлі і блізкіх людзей, вера ў лепшае. Сустрэчы будуць суправаджацца музычнымі кампазіцыямі ў выкананні сапраўдных майстроў аўтарскай песні.

Выступае Тамара Краснова-Гусачэнка.

Першае мерапрыемства ў межах цыкла прайшло з удзелам вядомай беларускай пісьменніцы Тамары Красновай-Гусачэнкі.

Сустрэчу адкрыла першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах:

— Усіх нас сёння сабрала слова паэтычнае. І яно будзе гучаць з вуснаў самога аўтара. Сёння распачынаецца

вялікі праект, адкрываецца ў Нацыянальнай бібліятэцы — галоўным кніжным храме краіны. Тут будзе яшчэ шмат сустрэч, таму што сучасная беларуская літаратура сапраўды ўзбагачаецца знакамітымі імёнамі. Сёння мне вельмі прыемна, што гэты вялікі творчы праект пачынаецца з вядомай паэтэсы, якая нарадзілася ў Расіі, але душой прырасла да Беларусі.

Паэзія Тамары Красновай-Гусачэнкі кранае душу, прымушае думаць, суперажываць, хвалявацца... На творчай сустрэчы можна было пачуць любімыя творы паэтэсы. Акрамя пісьменніцы ў чытанні прымалі ўдзел сябры і родныя творцы — Дар'я Краснова-Сіліванова і Кірыл Сіліванав. У фінале сустрэчы чытачоў чакалі музычныя кампазіцыі ў выкананні Вікторыі Лабкоўскай.

**Лізавета КРУПЯНЬКОВА
Фота Кастуся ДРОБАВА**

Падзея ў асветніцкім жыцці

Карэлічы, Карэліцкі край, старажытны Мір — багатая асветніцкая прастора. Частка Навагрудскай зямлі, Карэлічына, дала сілу, талент і натхненне многім літаратарам. З гэтай старонкай звязаны імёны народнага пісьменніка Беларусі Янкі Брыля, літаратуразнаўца Уладзіміра Калесніка, паэта Рамана Тармолы, дзіцячага пісьменніка Міколы Бусько і іншых таленавітых мастакоў слова. На Карэліччыне здаўна шануюць прыгожае пісьменства, друкаваную кнігу.

Яркай падзеяй у асветніцкім жыцці Карэліч і Карэліцкага раёна з'яўляецца Міжрэгіянальны фестываль-конкурс «ПРОДвижение книги. Библиотечные ступени», які 22 лістапада пройдзе ў гарадскім пасёлку па адрасе: Карэлічы, плошча 17 Верасня, д. 8 ужо п'яты раз. Пачатак — а 11-й гадзіне. Арганізатар кніжнага,

бібліятэчнага свята — Карэліцкая раённая бібліятэка. Па традыцыі ўдзел у мерапрыемстве прыме і Выдавецкі дом «Звязда», які заўсёды прэзентуе на «ПРОДвижении...» свае навінкі. У ранейшыя гады ўдзельнікамі свята былі пісьменнікі Кацярына Хадасевіч-Лісава, Віктар Шніп, Дзмітрый Мікалаев і іншыя

паэты і праязікі, чыя творчасць добра вядома сучаснаму чытачу.

Гасцей фестывалю «ПРОДвижение книги. Библиотечные ступени» чакаюць прэзентацыі кніжных навінак ад беларускіх выдавецтваў, аўтограф-сесіі дзіцячых пісьменнікаў краіны. Мяркуюцца, што свята апраўдае свой міжрэгіянальны характар: у Карэлічах збяруцца кіраўнікі, супрацоўнікі бібліятэчнай галіны з суседніх раёнаў не толькі Гродзенскай, але і Мінскай і Брэсцкай абласцей. Правядзенне фестывалю ў старажытным паселішчы Гродзеншчыны традыцыйна падтрымлівае і Саюз пісьменнікаў Беларусі.

Раман СЭРВАЧ

«ЛіМ»-люстэрка

Урачыстая цырымонія адкрыцця выстаўкі жывапісу сербскай манахкі Марыі (Анціч) «Святых навамучанікі Ясенавацкія ў святле Ува-скрэсення» прайшла ў Беларуска-беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Пра гэта гаворыцца на сайце church.by. У мерапрыемстве прынялі ўдзел намеснік міністра замежных спраў Юрый Амбразевіч, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Сербіі ў Беларусі Іліна Вукайлавіч, дырэктар Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны Уладзімір Барапаеў, дырэктар Музея ахвяр генацыду ў Бялградзе Бажан Арбуцін, прадстаўнікі дзяржорганаў, дыпкорпуса, духавенства, беларускай грамадскасці. Манахка Марыя (Анціч) стварала свае карціны ў перыяд з лістапада 2017 да чэрвеня 2022 года, знаходзячыся ў жаночым манастыры Нараджэння святога Іаана Хрысціцеля ў вёсцы Ясенавац. Манастыр знаходзіцца на месцы, дзе ў гады вайны размяшчаўся аднаўрачэнны канцлагер.

Першы міжнародны архітэктурны форум «Эфектыўнае асяроддзе» пройдзе ў Мінску 30 лістапада. Месцам правядзення стане *MinskMarriottHotel* (канферэнц-зала Альбагрос). Удзельнікаў мерапрыемства чакае больш як 20 дзельных падзей, спікерамі выступяць больш за два дзясяткі экспертаў, прадстаўнікоў вядучых архітэктурных кампаній, адукацыйных і дзяржаўных устаноў з Беларусі і краін СНД. Ключавой падзеяй форуму стане ўзнагароджанне ўдзельнікаў I Беларускага конкурсу з міжнародным удзелам на распрацоўку эфектыўнага асяроддзя жылога квартала ў Гродне. Арганізатарамі форуму выступаюць праектная кампанія *VIASET* і Беларускі саюз архітэктараў. Суарганізатар — кампанія-дэвелопер *BNK Estate*.

Круглы стол, прысвечаны перспектывам супрацоўніцтва ўстаноў культуры і мастацтва Амурскай вобласці Расійскай Федэрацыі і Рэспублікі Беларусь, прайшоў у Нацыянальным гістарычным музеі. Удзельнікаў мерапрыемства прывітаў першы намеснік міністра культуры Беларусі Валеры Гірама. Як паведамляецца на сайце kultura.by, напрыканцы сустрэчы прайшло падпісанне шэрагу пагадненняў між установамі культуры нашай краіны і Амурскай вобласці.

Міжнародны конкурс юных выканаўцаў эстраднай песні «Халі-Хало» праходзіць у Наваполацку, перадае БелТА. На адборачны тур конкурсу былі пададзены 142 заяўкі з гарадоў Беларусі, Расіі, Арменіі. Прафесійным журы адабраны 45 юных выканаўцаў ад 8 да 16 гадоў, якія змагаюцца за перамогу. У склад экспертнай камісіі ўваходзяць беларускія і замежныя артысты, кампазітары, педагогі, арганізатары буйных музычных фестываляў. На працягу некалькіх гадоў старшынёй журы з'яўляецца заслужаная артыстка Беларусі, дацэнт кафедры мастацтва эстрады Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Ірына Дарафеева.

Прэзентацыя кнігі «Сыны Башкартастана ў баях за Беларусь», прымеркаваная да 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 80-годдзя Вялікай Перамогі, прайшла ўчора ў галерэі «Лабірынт» Нацыянальнай бібліятэкі. У выданні, падрыхтаваным выдавецтвам «Беларусь» сумесна з архіўнымі і музейнымі ўстановамі нашай краіны і Башкартастана, прадстаўлены персанальныя даныя аб ураджэнцах Башкартастана, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну і пахаваны ў Беларусі. Кніга дапоўнена ілюстрацыйным матэрыялам.

Удзяраўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа 18 лістапада адбудзецца сумесная з Саюзам пісьменнікаў Беларусі імпрэза «Беларуская кніга ў Кітаі (1946—2024)». Са збораў Веранікі Карлюкевіч». Прадстаўленыя ў гэтым выставачным праекце экспанаты даюць шырокае ўяўленне пра знакавыя пераклады з беларускай літаратуры, выдадзеныя ў Кітаі ў другой палове XX стагоддзя — пачатку XXI стагоддзя, адзначаюць у музеі. Так, наведвальнікі змогуць пазнаёміцца з кітайскімі выданнямі твораў Якуба Коласа, Янкі Купалы, Янкі Маўра, Аркадзя Куляшова, Кандрата Крапівы, Пятруся Броўкі, Янкі Брыля, Івана Шамякіна, Васіля Быкава, Андрэя Федарэнкі, Алеся Бадака, Уладзіміра Караткевіча і іншых беларускіх пісьменнікаў.

Журы літаратурнай Букераўскай прэміі Харві. Як гаворцца на сайце расійскага выдавецтва «АСТ», пісьменніцу ўзнагародзілі за раман «Orbital» («Арбіта»). Старшыня экспертнай камісіі Эдмунд дэ Ваал назваў тэкст пераможцы «кнігай аб параненым свеце». Аднадушнасць суддзяў, паводле яго слоў, пацвярджае прыгажосць і сілу твора. «Арбіта» апісвае адзін дзень з жыцця шасці астранаўтаў на борце Міжнароднай касмічнай станцыі. Ёмісты тэкст запрашае палюбавацца характэрным зямлі і паразважаць аб індыўідуальнай і калектыўнай каштоўнасці кожнага чалавекага жыцця.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Ушанаваць песняра...

XXXVIII Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Каласавіны» ўжо стала гісторыяй. Коласазнаўцы (інакш, праслухаўшы іх глыбокія грунтоўныя даследаванні ў самых розных кірунках, не сказаўшы) выступалі з вялікай пашанай да асобы Якуба Коласа. Тэматыка дакладаў была разнастайная, як шматгранная творчасць народнага паэта.

Дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Ірына Мацяс адразу акцэнтавала ўвагу на развіцці міжнародных тасункаў. Так, у 2023-м коласаўскі музей заключыў пагадненне аб супрацоўніцтве з Дзяржаўным музеем-запаведнікам М. А. Шолахава ў Растове-на-Доне. Дзякуючы супрацоўніцтву з Цяньцзінскім універсітэтам замежных моў у 2024-м з'явілася выданне з перакладамі на кітайскую мову аповядаў з цыкла «Казкі жыцця» Якуба Коласа. Сімвалічна, што першыя даклады Вольгі Шахаб і Ксандры Сімак Шахаб-Касцецкай з Цяньцзінскага ўніверсітэта замежных моў прысвячаліся менавіта ўзбагачэнню маўлення кітайскіх студэнтаў на аснове твораў Якуба Коласа, а таксама цяжкім, з якімі сутыкнуліся падчас перакладу «Казак жыцця» на кітайскую мову. Вялікую ролю ў міжнародных адносінах выконвае Саюз пісьменнікаў Беларусі. Невыпадкава старшыня СПБ Аляксей Карлюкевіч падчас выступлення нагадаў, што цяпер творы Коласа (які, дарэчы, з'яўляецца адным з ініцыятараў стварэння нацыянальнага пісьменніцкага саюза) ёсць не толькі на кітайскай, але і на мангольскай, уйгурскай, казахскай, узбекскай, калмыцкай, азербайджанскай і іншых мовах.

Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Каласавіны-2024» была прысвечана 80-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 65-годдзю Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа. Работа вялася ў дзвюх секцыях. Заяўлены тэмы былі адлюстраваны ў выступленнях кожнага з дакладчыкаў. Асабліва актуальным стаў даклад вучонага сакратара Дзяржаўнага музея-запаведніка М. А. Шолахава «Ціхі Дон» Лідзіі Слюсарэнкі. Яна падрабязна распавяла пра культурна-асветніцкія праекты, звязаныя з захаваннем памяці пра Вялікую Айчынную вайну. «Сёння, калі перапісваецца гісторыя, робяцца спробы фальсіфікацыі сэнсаў, музеі выступаюць гарантыямі гістарычнай праўды», — падкрэсліла Лідзія Міхайлаўна падчас выступлення.

Вітаючы даследчыкаў, Ірына Мацяс выказала вялікую падзяку за тое, што за столькі гадоў існавання канферэнцыі знаходзяцца новыя падыходы да вывучэння творчасці песняра, адшукваюцца дакументы, якія дазваляюць пагартцаць новыя старонкі коласаўскай біяграфіі. Вялікі ўнёсак у гэтую справу робяць не толькі сур'ёзныя навукоўцы, але і «сямейнікі». У тым ліку праўнучка Якуба Коласа, галоўны захавальнік фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Васіліна Міцкевіч. Яе імя і прозвішча гучала неаднойчы, бо яна здолела знайсці ўжо больш за 20 коласаўскіх інскрыптаў. Не абышлося і без выступлення ўнучкі Якуба Коласа, навуковага супрацоўніка аддзела экалогіі

Невядомы мастак. Партрэт Якуба Коласа, 1952 г.

традыцыйнай культуры Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі Веры Міцкевіч, якая прэзентавала мемарыяльную сядзібу Ласток — філіял коласаўскага музея — у сістэме экалогіі традыцыйнай культуры. Гэта найбольш аддаленая сядзіба на Стаўбцоўшчыне, адзіная, дзе захаваліся аўтэнтчныя пабудовы — гумно і сама хата. Вера Данілаўна згадала, наколькі Ласток паўплываў на творчасць будучага паэта. Дэманстраваліся слайды, дзякуючы чаму ўдалося наведваць гэты край і адчуць яго ўнікальны турыстычны патэнцыял, які дагэтуль яшчэ не раскрыты цалкам. Менавіта ў Ластку Колас збіраў фальклорныя матэрыялы, якія пасля выкарыстаў у сваёй творчасці. Першапачаткова ў філіяле размяшчалася экспазіцыя, прысвечаная «Сымону-музыку», пасля — народным беларускім святам. Вера Міцкевіч падкрэсліла, наколькі важна, што гэтая сядзіба, дзе коласаўская сям'я жыла каля пяці гадоў, захоўваецца як гісторыка-культурная каштоўнасць.

Дзякуючы каментарыям Веры Данілаўны да дакладаў некаторых выступоўцаў у прысутных складваўся шматгранны вобраз песняра. Асабліва было цікава пачуць яе меркаванне наконт ролі Аляксандры Рамановіч (Зотавай) у мемуарыстыцы і эпістальнай спадчыне Коласа. Тэму важнасці яе асобы ў жыцці песняра ўзняў Мікола Трус, старшы навуковы супрацоўнік Цэнтра даследаванняў старадрукаваных выданняў і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі, кандыдат філалагічных навук, дацэнт. Была звернута ўвага прысутных на знешняе падабенства жонкі песняра да яго знаёмай, якой Колас дасылаў даволі вялікія лісты. Знаёмства іх адбылося ў 1907 годзе ў рэдакцыі газеты «Наша ніва». На жаль, не ўсё з таго ліставання захавалася з-за рэўнасці мужа Аляксандры. Вера Міцкевіч пацвердзіла, што гэта была толькі вялікая сімпатыя, да якой ніяк нельга было прычапіцца, але ж... Страчаныя паперы маглі адкрыць новыя рысы характару Коласа.

Вылучалася выступленне Вольгі Наважылавай, загадчыцы навукова-асветніцкага аддзела Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа. Яна нагадала гісторыю стварэння оперы А. В. Багатырова «У пушчах Палесся» паводле коласаўскай аповесці «Дрыгва». Было цікава пачуць пра сінтэз музычнага мастацтва і літаратуры, даведацца, чым адметнае ўвасабленне аповесці на опернай сцэне, наколькі яно адрозніваецца ад першакрыніцы і як часта сам аўтар прысутнічаў на рэпетыцыях.

Актуальна прагучаў даклад дацэнта кафедры менеджменту і камунікацый Інстытута сучасных ведаў імя А. М. Шырокава, кандыдата філалагічных навук, дацэнта Алены Гурскай. Яна адзначыла, што Колас — пачынальнік тэмы Хатыні і канцэнтрацыйных лагераў. У яго нарысе «Лагер смерці» (арыгінальная назва «Крыжовы шлях», але яна была зменена ў рэдакцыі) паказана, як людзей гналі на смерць... Алена Гурская назвала гэты твор дакументальна-мастацкім увасабленнем трагедыі беларускага народа.

Упрыгожыла тэматыку канферэнцыі выступленне вядучага навуковага супрацоўніка аддзела навукова-асветніцкай работы і маркетынгу Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь Настасіі Трафімчык. Яна прадэманстравала прыжыццёвыя партрэты Якуба Коласа, паказаўшы, як па-рознаму мастакі трактавалі вобраз песняра.

Выступае Настасся Трафімчык.

Удзельнікі і госці канферэнцыі мелі магчымасць пазнаёміцца з невядомым шырокаму колу партрэтамі народнага паэта, які знаходзіцца ў прыватнай калекцыі яго сям'і. Настасся Трафімчык падзякавала за магчымасць дэманстрацыі гэтай работы (яна створана ў 1952 годзе невядомым аўтарам, хутчэй за ўсё да 70-годдзя Коласа) Васіліне Міцкевіч. Была згадана і гісторыя стварэння работы, якая ўпрыгожвае коласаўскі музей. Настасся Трафімчык нагадала, што партрэт напісаны ў кастрычніку — лістападзе 1953 года заслужаным дзеячам мастацтваў РСФСР Гаўрылам Гарэлавым. Па ўспамінах яго дачкі, жонкі Заіра Азгура Галіны Гарэлавай-Азгур, партрэт напісаны з натурны ў рабочым кабінце віцэ-прэзідэнта АН БССР Якуба Коласа. Цікава, што сам пісьменнік у лісце да Алесі Кетлер ад 12 кастрычніка 1953 года скардзіўся: «Імел неосторожность дать согласие художнику позировать. Художник весьма хороши из Москвы, тесть Азгура. Портрет почти что написан, но сколько ни позирую художникам, они никогда не скажут "довольно"». Той вобраз, які ў выніку атрымаўся, цяпер можа ацаніць кожны наведвальнік коласаўскага музея. Настасся Трафімчык прывяла і ўспаміны самога З. Азгура пра знаёмства з паэтам у 1924 годзе: «Першае ўражанне, якое на мяне зрабіў паэт, было: гэта суровы чалавек. Мне нават здалася, што ён не столькі ўсміхаецца, колькі стараецца ўсміхацца». Эксперт звязвае такі максімальна афіцыйны выгляд Коласа не толькі з тым, што ён займаў пасаду віцэ-прэзідэнта Акадэміі навук і насіў высокае званне народнага паэта, а яшчэ і з асаблівасцю характару — яго маўклівасцю, заглыбленасцю ў сябе, знешняй зацягасцю і суровасцю. Такі вобраз замацаваўся яшчэ пры жыцці паэта і неаднаразова паўтараўся пасля яго смерці. Быў згаданы і знакаміты помнік на плошчы Якуба Коласа, які перажыў ваенны час, — адметная работа З. Азгура. Настасся Трафімчык звярнула ўвагу на тое, што Азгур быў знаёмы з паэтам асабіста яшчэ ў 1920-х. Ён чатыры разы ляпіў Коласа з натурны і заўсёды імкнуўся перадаць асаблівасці яго ўнутранага свету. Выступоўца паведаміла прысутным і пра знаходку гэтага года — коласаўскі партрэт пэндзля Зянона Паўлоўскага 1950 года. Цалкам з гэтым надзвычай цікавым матэрыялам, як і з іншымі не менш значымі дакладамі, можна будзе пазнаёміцца, калі выйдзе Збор выступленняў XXXVIII Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Каласавіны-2024».

Ірына ПРЫМАК
Фота аўтара
і Кастуся ДРОБАВА

Сёлета адзначаецца 110 гадоў з дня нараджэння старэйшага сына Коласа Данілы Канстанцінавіча. Менавіта ён стаяў каля вытокаў стварэння мемарыяльнага музея. Пасля завяршэння афіцыйнай часткі канферэнцыі Вера Міцкевіч правяла для ўсіх цікавую экскурсію па часовай экспазіцыі «Заступнік бацькавай спадчыны», прысвечанай першаму дырэктару музея. «Разумеецца, як літаральна на 180 градусаў

Вера Міцкевіч праводзіць экскурсію.

змянілася жыццё Данілы Канстанцінавіча, калі яму, хіміку, вучонаму ў 1956 годзе, калі не стала бацькі, давялося займацца зусім іншай справай — ушаноўваць памяць Коласа, захоўваць яго багатую спадчыну па даручэнні Цэнтральнага камітэта кампартыі і Савета міністраў. Сямейныя шафы, кнігі з дарчымі надпісамі (ёсць і аўтограф У. Караткевіча на асобніку «Дзікага палявання караля Стаха»), унікальныя фотаздымкі...

Кіно, напоўненае сонцам

Прадзюсар і апэратар Сямён Аманатаў прызнаўся, як прыемна атрымаць узнагароду першым, і падзякаваў за найвышэйшую ацэнку якуцкай стужкі, за настолькі цёплы прыём у Мінску і выдатную арганізацыю кінафестывалу. Фільму таксама прысуджаны прыз за найлепшую рэжысуру імя Міхаіла Пташука. І карціна таго вартая! Гэта пранізлівае кіно са знакам якасці, што сёлета і з'яўляецца дэвізам «Лістапада». Сімвалічна, што менавіта настолькі прыгожая духоўна і па-мастацку выдатна ўвасобленая стужка закрывала «Лістапад». Яе галоўны герой — хлопчык Ваня, які сваім прыкладам паказвае, чаго варты чалавек незалежна ад узросту, калі ён моцны духам. Ён адзіны з усіх, хто здолеў пасябраваць з жанчынай, якую баялі іншыя дзеці, нават далі ёй мянушку. Ваня расчуліў яе сэрца, а яшчэ дапамог выратаваць свайго тату, ён таксама змог паверыць у якуцкае павер'е і пабачыць прыгожы танец стэрхаў. А значыць, ён стаў шчаслівым! Духоўна багаты чалавек заўжды шчаслівы...

— Галоўны матыў нашага фільма: як бы ні было складана ў жыцці, патрэбна трымацца і верыць у сваю мару, імкнуцца да яе, абапіраючыся на родных і сяброў, — тлумачыць Сямён Аманатаў. — Варта смела крочыць па нашым цудоўным свеце і бачыць цудоўныя лугі, дзе прыгожа танцуюць стэрхі.

Гран-пры «Лістапада» атрымаў кітайскі фільм «Чан'ань, Сіань» рэжысёра Чжан Чжуна. «Золата» было ўручана прадзюсару стужкі Шы Цзя. Ён прызнаўся, што ўпершыню апынуўся ў Мінску і вельмі ўражаны яго прыгажосцю і вялікай колькасцю выяў коней у горадзе, што, на думку гасця, сімвалізуе прагрэс і імкненне нашай дзяржавы наперад.

— Калі я прыехаў у Мінск, адразу зразумеў, чаму фестываль называецца «Лістапад», у гэты час у вас неверагодна прыгожа. Мяне ўразіла архітэктура горада, яна можа натхніць на здымкі фільма! Я заўважыў, як беларусы паважаюць кіно, гэта дэманструе ваш высокі культурны ўзровень, — перакананы Шы Цзя. — Лічу, калі прыкладзі сур'ёзны намаганні, можна стварыць цудоўныя фільмы, якія ацэніць глядач ва ўсім свеце. Над сваёй стужкай мы працавалі сумесна з Іранам і Казахстанам, таму падчас здымак нашы культуры змяшаліся. Гэта звязана з шаўковым шляхам і нашымі традыцыямі. Сіань — калыска кітайскай старажытнай цывілізацыі, гісторыя якой налічвае ўжо больш як тры тысячы гадоў. У фільме можна знайсці адказы на ўсе пытанні, якія датычацца кахання. Стужка створана паводле кітайскай легенды пра белую змяю. Сваім фільмам мы хацелі сказаць, што варта шанавань і берагчы каханне як найвялікшую каштоўнасць. Каханне — вечная тэма ў кінематографістаў усяго свету.

Кадр з фільма «Чан'ань, Сіань».

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Кадр з фільма «Трымайся сонца».

Беларуска-расійскі фільм «Чорны замак», зняты Сяргеем Кузіным (Расія) па матывах вядомага і любімага многімі пакаленнямі чытачоў твора Уладзіміра Караткевіча, узнагароджаны спецыяльным прызам Выканкама СНД «Кіно без межаў». Падчас яго ўручэння першы намеснік генеральнага сакратара СНД Леанід Анфімаў нагадаў гісторыю стварэння кінафестывалу «Лістапад» і як няпроста было падтрымліваць кінематограф, калі галоўнае было накарміць народ... Аднак, паколькі людзі заўжды патрабуюць відовішчаў, каб быць багатым духоўна, а галоўнае сярод усіх відаў мастацтваў — кіно, наша дзяржава знайшла магчымаць падтрымаць і захаваць «Лістапад» дагэтуль.

— Сёння гэта культурны брэнд усёй постсавецкай прасторы. З году ў год ускладняецца задача Выканкама СНД, бо цяпер «Лістапад» ужо выходзіць за межы СНД. Сёлета ўдзел у нашым фестывалі захацелі ўзяць 124 краіны. Ад гэтага выйгралі ў першую чаргу нашы глядачы, кінематографісты і сам кінематограф, — падкрэслівае Леанід Анфімаў. — Было вельмі няпроста выбраць пераможцу, бо настолькі годныя работы прадстаўлены. Аднак быў фільм, які найбольш адпавядаў крытэрыям, што звязаны са збліжэннем нашых народаў, любоўю да радзімы, гатоўнасцю прыйсці на дапамогу блізняму. Гэта «Чорны замак».

Беларускі сцэнарыст, прадзюсар Глеб Шпрыгаў назваў «Чорны замак» вялікім прызнаннем нашай краіне ў любові і сапраўды годным фільмам, створаным па вялікім рамане Караткевіча, які ён сам вельмі любіць. Глеб Шпрыгаў нагадаў, што апэратар стужкі — грузін, таму прыгажосць Беларусі паказана і яго вачыма. А значыць, варта лічыць гэты праект інтэрнацыянальным, што не дзіва, бо мова кіно не мае межаў.

Старшыня Мінгарвыканкама Уладзімір Кухараў уручыў прыз першаму анімацыйнаму фільму 3D «Песня Сірын», адзначыўшы, што на працягу 30 гадоў «Лістапад» з'яўляецца фестывалем

сяброў, для кожнага з нас кіно — гэта жыццё, бо з дзяцінства мы глядзелі на герояў, імкнуліся быць на іх падобнымі.

— Вялікая ўдзячнасць рэжысёрам, якія вучаць жыць правільна, адрозніваць кепскае ад добрага, дораць радасць і самыя розныя эмоцыі. Штогод ствараюцца новыя шэдэўры, — заўважыў Уладзімір Кухараў.

У гэтым кірунку «Песня Сірын» — глыток свежага паветра ў беларускай анімацыі, бо ўпершыню айчынны рэжысёр звярнулася да тэмы славянскай міфалогіі. Алена Турава выказала спадзяванне, што гэтая работа будзе працягнута. Атрымаўся прыгодніцкі мультык для дзяцей, але дарослы глядач убачыць у ім больш — гэта мнагапланавая рэч, якая сумяшчае этнічныя матывы, міфалогію, нашы вытокі і сучасныя тэхналогіі з вялікім палётам фантазіі рэжысёра на крылах славянскіх легенд. Дарэчы, «Песня Сірын» таксама была ўзнагароджана спецыяльным прызам журы «Лістападзіка».

Абсалютны трыумфатар «Лістападзіка» — фільм «Трымайся сонца» — таксама быў адзначаны на ўрачыстым цырымоніі закрыцця «Лістапада». Дэбютная работа Леаніда Кулібабы заслужыла прыз прадстаўніцтва Міждзяржаўнай

Леанід Кулібаба.

і душэўны вобраз настаўніка, якому давярэеш, якога ніхто не заменіць).

Варта нагадаць, як на цырымоніі закрыцця «Лістападзіка» старшыня журы заслужаная артыстка Беларусі Святлана Сухавей адзначыла, што гэта аптымістычная гісторыя, нягледзячы на тую праблематыку, якую ўздымае «Трымайся сонца».

— Рэдкая сітуацыя, калі пераможца па меркаванні дарослага і дзіцячага журы супаў. Ад гэтага мне вельмі радасна, — прызналася Святлана Сухавей. — Карціна вылучылася па тэме, па найлепшай рэжысуры, апэратарскай рабоце, сцэнарый і акцёрскім складзе. Дэбютант нам не пакінуў ніводнага шанцу не даць яму галоўны прыз! Буду рэкамендаваць гэты фільм усім, нават паміж членамі журы не ўзнікла ніводнай спрэчкі, як бывае на конкурсах.

На пытанне «ЛіМа», як так сталася, што дэбютны фільм адразу ўзяў столькі прызоў, а галоўнае — заслужыў любоў глядачоў, рэжысёр «Трымайся сонца» Леанід Кулібаба адказаў так:

— Я хацеў бы прысвяціць гэты фільм сваёй сям'і, але ў першую чаргу бабуні Галіне, якая працавала філолагам, вяла рускую мову, і дзядулю Леаніду. Яны шмат зрабілі для майго выхавання. У чым сакрэт поспеху ў дарослага і адначасова дзіцячага журы?

Быў сур'ёзны кастынг, мы паглядзелі больш за тысячу дзяцей з розных тэатральных гурткоў і кінашкол. Юныя артысты адбіраліся такім чынам, што ім амаль не давалася іграць кагосьці. Аднак, мяркую, гэта ўсё будучыя зоркі, бо яны сапраўды ўмеюць добра пераўвасабляцца. Самае галоўнае — мы здымалі сапраўды сямейную

камедыю для дзяцей і дарослых. Атрымалася ўкласці ў сюжэт і камічныя сітуацыі, за якімі цікава сачыць. У фільме ёсць заветы Януша Корчака. Прата тыпы ўзяты з жыцця, напрыклад, галоўны персанаж бунтар Антон — мой найлепшы школьны сябра. Я таксама ёсць у фільме, але давайце пакінем гэта за кадрам. Вялікая роля поспеху карціны належыць і бліскучаму артысту Сяргею

Кадр з фільма «Там, дзе танцуюць стэрхі».

тэлерадыёкампаніі «Мир» у Рэспубліцы Беларусь «Мова кіно — мова сяброўства». Дырэктар МДТРК Вольга Шпілеўская звярнула ўвагу на тое, што менавіта гэты фільм стаў фаварытам, бо ён ярка дэманструе сямейны каштоўнасці. Яна пажадала, каб дарослыя паглядзелі на свет вачыма дзяцей праз гэтую стужку, якая прасякнута цяплом і вялікай павагай да працы сапраўднага настаўніка.

Карціна здымалася ў цудоўных лакацыях (школай стаў палацава-паркавы ансамбль Знаменка ў Пецяроффе). Сюжэт настолькі захапляе, што немагчыма адарвацца. Можа, таму што ўздымае спрадвечнае пытанне адносінаў бацькоў і дзяцей і распавядае пра школьнае жыццё падлеткаў. У фільме бліскучы акцёрскі ансамбль (Міхаіл Баярскі паўстаў у незвычайным для сябе амплуа, а Сяргей Янкоўскі стварыў вельмі трапяткі

Янкоўскаму, які сумесна са мной ствараў сцэнарыі. Аднак, лічу, самы важкі інгрэдыент поспеху фільма такі: трэба ствараць кіно з любоўю і ўсёй душой. Я ўдзячны генеральным прадзюсарам Раману Нагуліну і Уладзіміру Ужыцкаму, без якіх гэты фільм не пабачыў бы свет.

Яшчэ на цырымоніі адкрыцця фестывалу спецыяльны прыз Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За захаванне і развіццё традыцыйнай духоўнасці ў кінематографіі» атрымаў народны артыст Расіі Дзмітрый Харацян. Ён адзначыў, што для яго гэта вялікі гонар, і нагадаў, як выдатны беларускі рэжысёр Віктар Тураў калісьці падарыў яму ролю Сцяпана Глушка ў трылогіі Івана Мележа. Менавіта з гэтага і пачалася любоў Дзмітрыя Харацяна да беларускага кінематографа.

 Ірына ПРЫМАК,
фота аўтара

Жыццё — дарога да смерці

Традыцыйна ў вядучых дзяржаўных літаратурна-мастацкіх часопісах «Польмя», «Маладосць», «Нёман» творы друкуюцца «свежыя» — новыя. Чытач мае ўнікальную магчымасць прайсціся па гэтым папярковым «цаліку» і, вызначыўшыся са сваімі густамі і сімпатыямі, даць першую ацэнку прачытанаму, а часам, як прызнаюцца аўтары, і параўнаць свае тэксты з прапанаванымі... Ну што ж, разгорнем часопіс, каб прайсціся па восеньскіх публікацыях, а можа, і рызыкнучь пакінуць першыя «сляды»...

Ала Клемянок выступае з нізкай «Мастацтва пачынаецца з малітвы», у якой дзеліцца з чытачом сваімі «касмічнымі» вершамі. Па радках лунаюць згадкі пра блізкасць малітвы і мастацтва, пра водгукі біблейскіх сюжэтаў у прасторы камп'ютарных гігабайтаў — так узаемадзейнічае вядомае і новае, спалучаюцца розныя ўзроўні вечнага, умацоўваецца мімалётнае. Аўтар заўважае:

*Ніхто не варожыць на зорках,
хіба толькі невук ці псіх...
Гартае стагоддзю старонкі
Сусвет, не чытаючы іх.*

Падборка Ігара Пракаповіча «Жыцця залатыя імгненні» — гэта чатырохрадкоўі з «мудрынкамі», здабытымі аўтарам на працягу жыцця, часам шчырымі, знаёмымі многім людзям, але пра якія не ўсе могуць адкрыта гаварыць. За гэтую тэрапеўтычную функцыю мы і цэнні мастацтва, асабліва славеснае: яно як быццам дае магчымасць легалізаваць і асвоіць нешта табуіраванае. Лірычны герой аднаго з вершаў прызнаецца, як, бывае, пасля хаўтур радуешся таму, што табе ўсё яшчэ даступныя ўцехі гэтага свету, хоць і разам з яго пакутамі. Мільгае то тут, то там падзяка Богу за магчымасць нарадзіцца, таму што такога выпадку — і гэта пацярджваюць вылічэнні матэматыкаў — магло б з вялікай верагоднасцю і не здарыцца. Лірычны герой прызнаецца, што хацеў бы вечна гушкацца на арэлях пацунцаў, хоць хістае ўжо вельмі моцна, відаць, таму што каханню ўсе ўзросты пакарны. Аўтар усведамляе, што спараджае «хвалі» пакуль яшчэ тут, а некалі, можа быць, зробіць гэта ў нейкім іншым, пазасветным месцы — трансэндэнтнае прысутнічае ў радках. Плынь думак пакідае на галаве лірычнага героя сівыя валасы, так што хутка «снег» пакрые ўсю галаву. Законы быцця, некім усталяваныя, вядуць чалавека да аднаго для ўсіх фіналу:

*Мы — палонныя ў храме
жыцця-мітусні.
У наветры — орган, каля ног — камяні.
І з якім бы імзтам да зор
ні імкнуўся, —
А штодня ўсё мацней прывягненне зямлі.*

Іван Капыловіч у падборцы «Бацькоўскі край адзін» расказвае пра пакутліваю асуджанасць чалавека страчваюць родных і блізкіх на шляху жыцця. Ледзьве не кожнага паэта, які ў «Польмі» пераважна шануюнага ўзросту, цягне ў прастору ўспамінаў, дзе жывыя родныя і дзе сам «жывейшы»:

*Хачу азірнуцца назад,
Дзе маці, яшчэ маладая,
Вясною ідзе цераз сад,
Шчасліва ў мой бок паглядае.*

Жыццё — чаканне смерці. Гэтая думка на пэўным этапе прыходзіць да чалавека, асуджанага жыць, усведамляючы, што кожны дзень набліжае да канца, якога не мінуць, не адмовіць, не аспрэчыць. І чым раней гэта зразумееш, тым, магчыма, лепей для цябе самога, як гэта ні парадаксальна.

Праблематыка смерці прысутнічае і ў вершаванай падборцы Валерыя Максімовіча «Незабыўны летапіс жыцця»,

прычым раскрываецца з самых розных бакоў. У першую чаргу размова ідзе пра смерці тых, хто пакутліва загінуў, лёгшы ў магілу цэлымі вёскамі, — ваеннай тэме прысвечаны некалькі вершаў. Але смерць — яшчэ і тое, што адбываецца сёння з вёскамі, з хатамі бацькоў, якія па розных прычынах даўно перасталі быць радавымі гнёздамі:

*Вірвала дзе калісь жыццё —
Чэзнуць і дзічэюць краявіды,
Спакваля знікае Атлантыда,
Неўпрыкмет спадае ў небыццё.
Пастаю ў самоце на двары
І суседзяў колішніх згадаю,
Летапіс вясковы прагартую
Ля цяпельца, што пакуль гарыць.*

Пераважная большасць вершаў падборкі Наталлі Жызнеўскай «Сэрца, малітвай сагрэтае» расказвае пра каханне лірычнага героя да мужчыны, яе абранніка. Прастора душы паэтэсы запоўнена смелымі, яркімі пацунцамі, якія даюць сэнс і падтрымліваюць жаданне жыць з надзеяй на лепшае. У вершы «Не хвалюе нас гора чужое» лірычная героіня смела прызнаецца ў тым, як часта чалавек безумова жадае праабмежаваць, як схільны заставацца глухім да сяброў. Кажуць, прызнанне ўнутраных заган — ужо палова маральнага аздаўлення.

«Прозы, прозы добрай, мастацкай прозы беларускай дайця нам!» — прасіў М. Гарэцкі ў «Велікоднай пісанцы» за 1914 год, але запатрабаванне застаецца актуальным ва ўсе часы, нават сёння, у эпоху масмедыяў. Праз сто дзесяць гадоў беларуская перыёдыка дае прозу — новы буйны эпічны твор: Людміла Рублеўская пачынае публікаваць алхімічна-філалагічны раман «Запавет Фаўста». Ужо ў гэтай частцы пазнаецца почырк пісьменніцы, якая схільна гуляць часавымі пластамі: дзеянне перамяшчаецца з 2018 года ў даўні савецкі час і, канешне, наадварот. У жыцці Пелагеі Вакар і яе навуковага кіраўніка, Мсціслава Раманавіча Роўбы, узгаджаюцца актуальныя падзеі, звязаныя з мінулым: у даўніне героям, як гэта прынята ў літаратуры на працягу апошняга амаль што стагоддзя, яшчэ трэба будзе разабрацца.

Алена Стэльмах прапаноўвае «Тры апавяданні», якія на самай справе ўяўляюць сабой адзін трыпціх пра саракапяцігадовага Генрыха. Герой мае экзатычнае для беларусаў імя, і асоба яго таксама нетыповая, яна раскрываецца ўсё больш глыбока з кожным прапанаваным эпизодам. Перад намі бізнесмен, які, нарэшце, саспеў да жаніцбы і бацькоўства, але не ўмее, як часта здараецца, убачыць тое, што прапаноўвае жыццё, і бяжыць шукаць шчасця ў віртуальную прастору, дзе вялікі выбар кандыдатак. Аднак аўтарская іронія ў апісанні размовы з патэнцыйнай жонкай наўрад ці пакідае ўражанне, што справа будзе мець сапраўдны поспех: Генрыха чакае доўгая дарога пошукаў той, з кім можна надзейна звязць гняздо.

Паліна Корнева, дваццацігадовы аўтар, выступае з апавяданнем «Хмары з захаду», у якім яна закранае актуальныя сёння тэмы. Першая — ад'езд беларусаў за мяжу, што пазіцыянуецца як здрада і адпаведна выклікае ў героіні непрыемныя пацунці. Яна збіраецца стаць медыкам — яраз іх,

асабліва добрых і нераўнадушых, нам сёння ў краіне так не хапае, — таму героіня канчаткова расчароўваецца ў былым каханым, які збіраецца пераязджаць на чужыну. Праблема эміграцыі сёння знаёмая многім дзяржавам, і, на жаль, у найбліжэйшай перспектыве яе наўрад ці можна будзе вырашыць, хіба што толькі паслабіць — павелічэннем прыцягальнасці жыцця ў сваёй краіне, прычым за кошт не толькі патрыятычных матываў, але і сацыяльна-эканамічных фактараў. Другая тэма — занябанне роднай мовы.

Завяршаецца публікацыя дзённіка «Божы дар» Георгія Марчука, дзе расказваецца, як пісьменнік не знайшоў падтрымкі сярод калег, калі яго вылучалі на Нобелеўскую прэмію, такую патрэбную беларусам, каб не цягнуцца «ў апошнім вагоне» да Стакгольма. «Суцяшаў сябе і тым, што вельмі многія пісьменнікі не жыравалі, авалодваючы прафесіяй літаратара. А як Э. Зяля прывяжаў у Парыж і быў у нястачы? Лавіў вераб'ёў ды смажыў сабе на абед. А колькі пакут вытала на долю маладога Горкага, пакуль ён стаў на ногі? А грашовыя праблемы ў Пушкіна, Дастаеўскага? А хіба ж наш Колас не сядзеў у турме?» Драматург шчыра ганарыцца дачкой, якая са сваёй дзіцячай п'есай здолела трапіць на сцэны тэатраў не толькі Беларусі, але і Расіі.

У гэтай частцы тэксту расказваецца пра змаганне Г. Марчука з анкалогіяй і пра тое, як пасля працяглага лячэння зноў захацелася жыць, як з'явіліся новыя творчыя ідэі, як сталі хутка нараджацца і друкавацца новыя кнігі. З узростам і выпрабаваннямі да чалавека прыходзіць сапраўдная мудрасць, якой пісьменнік дзеліцца з чытачамі: «На парозе сур'эзнай старасці, хоць у яе і не верыцца, яшчэ з большай сілай разумееш, якое табе даверана ішчэца, Божы дар, жыць на зямлі, любіць сваё, жанчыну, дзяцей, унукаў, сяброў, калег, суседзяў, землякоў, адным словам, сваю радзіму, свой народ. І няхай нас, беларусаў, на зямлі ўсяго некалькі мільёнаў, але мы ёсць і, дай Божа надалей будзем. Прывяду ў прыклад словы славянафілаў: «Не давайте на поруганне свое, берите все лучшее у других». Вось вам і нацыянальная ідэя».

«Вось так!.. Сабе падумаў: жыцьмуць як унука! // І паўтараю перад смертункай: навука! // Навука дзецям даць!..» — прамаўляў Я. Лучына вуснамі героя польскамоўнай паэмы «Паляўнічыя акварэлькі з Палесся...» у самым канцы XIX ст. Аднак у гэтым нумары навука «Польмя» прапануе няшмат, што нас, літаратуразнаўцаў, вымушаных па паўгода ці нават год «стаяць у чарзе» на публікацыю артыкула, засмучае. У нумары ёсць толькі адно даследаванне Марыі

Шамякінай «Наша сонца» — песня машын»: фантастыка паэта Андрэя Александровіча». Урбаністычная паэзія, футурызм, утопія — вось пералік праблем, што спрабуе вырашыць аўтар, цэнтрам увагі якіх выступае амаль нявывучанае ў айчынным літаратуразнаўстве апавяданне «Палёт у мінулае» А. Александровіча, якое прапануецца ўспрымаць як першы навукова-фантастычны твор у беларускай літаратуры.

Навум Гальпяровіч у публікацыі «Адным штрыхом. Зацёмкі пра сустрэчы з творцамі» дзеліцца гісторыямі сваіх сустрэч з вядомымі людзьмі ў нашай літаратуры. Напрыклад, згадвае пра падтрымку і спрыянне Янкі Брыля, пра чалавечую неардынарнасць Сяргея Грахоўскага, пра майстар-клас ад Рыгора Барадуліна, які таленавіта падправіў вершы паэта ў калектыўным зборніку, пра Міхася Стральцова, які змог «сабраць расу, якой умыўся колас», пра атрыманне дарчага надпісу ад Пятра Броўкі на двухтомніку твораў, пра Алеся Разанава, які раіў разгадаць таямніцу гуку, пра іншых сваіх сяброў і знаёмых, ад якіх засталіся прыгожыя, напоўненыя някідкай змястоўнасцю вершы.

Кастусь Лешніца ў публікацыі «Старонкі магілёўскага краязнаўства: далёкія і блізкія постаці» расказвае пра вядомых ураджэнцаў гэтага рэгіёна Беларусі, пачынаючы з другой паловы XIX стагоддзя, пра людзей, якія дапамагалі захоўваць веды пра згаданых дзеячаў на культурнай ніве. Сярод імянаў — Рыгор Блох, Аляксандр Быхоўскі, Цэцылія Кін, Леў Гінзбург, Усевалад Аніковіч і іншыя. Аўтар публікацыі пераконвае: «Гістарычная памяць складаецца з многіх фрагментаў. І жыццятэсы асоб-адзінак, асабліва тых, хто штошчы вельмі важна паспеў у жыцці зрабіць, — надзвычай патрэбны кірунак у раскрыцці нашай гісторыі. Збіраючы на крупінках гэтыя лёсы, часам вельмі неардынарныя, мы становімся багацейшымі, мы здольныя асэнсаваць, якім іматэгранным у сваім служэнні многім справам было грамадства і да нас, у папярэднія этапы свайго развіцця... І ўвогуле ісці далей, іматэбсаяжна развівацца мы можам толькі пры адной умове — калі захоўваем памяць, калі захоўваем уяўленне пра зробленае, здзейсненае нашымі праішчурамі».

**Жыццё — чаканне смерці.
Гэтая думка на пэўным этапе прыходзіць да чалавека, асуджанага жыць, усведамляючы, што кожны дзень набліжае да канца, якога не мінуць, не адмовіць, не аспрэчыць. І чым раней гэта зразумееш, тым, магчыма, лепей для цябе самога, як гэта ні парадаксальна.**

У «Кнігарні» часопіса гэтым разам толькі адна рэцэнзія, якая належыць пяру аўтара гэтых радкоў. У публікацыі «На дэкадэнцкіх «Крылах» чытачу прапануецца заглябіцца ва ўнутраны свет паэта і навукоўца Анатоля Брусевіча, прадстаўлены ў паэтычным зборніку «Крылы». Ужытыя мною словы «дэкадэнцкі» і «крылы» выглядаюць як аксюмаран, таму што першае намякае на падзенне ў прорву безвыходнасці, а другое абячае судакрананне з нечым высокім, ледзь улоўным, але жаданым і напоўненым асалодай, у тым ліку чытанню. Як гэта можа (ды і ці можа?) у паэтычным свеце спалучацца, будзе вырашаць чытач, зазірнуўшы і ў рэцэнзію, і ў сам зборнік.

Наталля БАХАНОВІЧ

Гартаем старонкі біяграфіі...

Тое, што Лазар Лагін (Лазар Іосіфавіч Гінзбург) нарадзіўся ў Віцебску, у 1920-я гады жыў у Мінску, супрацоўнічаў з газетай «Чырвоная змена», ведаюць многія. І легендарную кнігу «Стары Хатабыч», якая вытрымала мноства выданняў, перакладзена на самыя розныя мовы народаў свету, таксама ведаюць чытачы розных пакаленняў. А асобнай кнігі, праўдзівай біяграфіі Лазара Лагіна да гэтага часу не было. І вось у 2023 годзе ў Віцебску, на радзіме пісьменніка, пачыла свет кніга Аркадзя Падліпскага «Лазар Лагін і яго «Стары Хатабыч»».

Пад адной вокладкай сабрана ўсё, што вядома пра Лазара Лагіна. Аркадзь Падліпскі на працягу многіх гадоў старанна, па крупінках, складаў старонкі свайго аповеду. Дасведчаны краязнаўца ўзнаўляе літаральна кожны перыяд у жыцці вядомага пісьменніка. У дэталю высвечвае кожную старонку яго жыцця. Пошук Аркадзя Падліпскага не абходзіць увагай і крытычныя моманты ў біяграфіі аўтара «Старога Хатабыча». Даследчык падвяргае сумненню і некаторыя ранейшыя публікацыі пра пісьменніка-земляка. Галоўны клопат краязнаўца — расказаць пра цікавы і адметны лёс

у гісторыі рускай савецкай літаратуры праўдзівая, без падману.

Чытач са старонак працы А. Падліпскага даведаецца, як юнаком наш зямляк прыйшоў у рады камуністаў, як працаваў журналістам, перакананы ў справядлівасці камуністычных ідэй. З цікавасцю чытаюцца старонкі, прысвечаныя біяграфіі Лагіна перыяду Вялікай Айчыннай вайны, яго службе на Чарнаморскім флоце.

Даследаванне пра аўтара «Старога Хатабыча» складаецца з наступных раздзелаў: «Вытокі, дзяцінства і юнацтва», «Першыя крокі», «Сустрэчы з Уладзімірам Маякоўскім», «Сустрэчы з Віктарам Шклоўскім», «Ізноў Мінск», «Вучоба і навуковая дзейнасць», «Пачатак творчасці», «Галоўная кніга жыцця», «Мастацкі фільм», «Фільмы пра фільм», «Хмары сыходзяцца», «Вялікая Айчынная», «Не толькі «Стары Хатабыч», «Прэмія, якая не надарылася» і іншыя. Нагадаем, што Лазар Лагін — аўтар не толькі аповесці-казкі пра джына Хатабыча. Пяру нашага земляка належыць чатыры раманы і чатыры аповесці, каля 85 апавяданняў і казак, 40 памфлетаў, дзевяць сцэнарыяў, пяць дакументальных нарысаў і некалькі дзясяткаў вершаў, балад і афарызмаў. Творы Лазара Лагіна (і не толькі «Стары Хатабыч») перакладзены больш як на 50 моў народаў свету...

Кніга «Лазар Лагін і яго «Стары Хатабыч»» выйшла ў Віцебскай абласной

друкарні зусім невялікім тыражом. Будзем спадзявацца, што на яе звернуць увагу і ў якім-небудзь з дзяржаўных кніжных выдавецтваў. Праца Аркадзя Падліпскага гэтага, несумненна, заслугоўвае. Можа, дзякуючы істотна большаму тыражу кнігу заўважаць і ў Расіі, дзе па-ранейшаму пераважаюць самага «Старога Хатабыча», як, напрыклад, і ў 2023 годзе ў выдавецтве АСТ (з малюнкамі заслужанага мастака Расіі Германа Мазурьіна). А ўвогуле праз інтэрнэт-гандаль сёння можна набыць любое з некалькіх дзясяткаў выданняў «Старога Хатабыча», здзейсненае за апошнія гады.

Мікола БЕРЛЕЖ

Падарожжа па дзвюх краінах

Выдавецкі дом «Звязда» зрабіў чытачам навагодні падарунак на кітайскай і рускай мовах.

Пабачыла свет кніга Марыны Шылай «Навагоднія прыгоды Плюшыка і Лі-Лі». Казка расказвае пра зубраня і панду, якія разам блукаюць па чароўным свеце ў прэдадзень Новага года. Дзеянне твора адбываецца ў Белавежскай пушчы і ў кітайскім запаведніку Улун. Казка адрасавана школьнікам малодшага ўзросту. Гісторыя пачынаецца з таго, што зубраня ў Белавежскай пушчы сустракае незнаёмых яму насельнікаў... І даўжэй, чым на астатніх, вока беларускага гаспадары старажытнага лесу спынілася на медзведзяніц з белымі плямкамі на шэрсці, вялікімі чорнымі вачыма і доўгімі вейкамі. Так наша зубраня пазнаёмілася з пандай... Дарчы, усё ў свеце налічваецца 2600 панд. Амаль дзве тысячы з іх пражывае ў Кітаі. У дзень дарослая панда з'ядае ад 12 да 38 кілаграмаў бамбуку.

У кітайскім горадзе Чэндаў працуе Цэнтр вывучэння і развядзення панд. Панда сімвалізуе трываласць, спачуванне...

Зубраня, пазнаёміўшыся з пандай, запрашае новую сяброўку ў падарожжа па Белавежскай пушчы. Кітайская гаспадары адказвае на запрашэнне наступным чынам: «Але я не змагу пайсці з табою, я прыехала да Дзядулі Мароза па навагоднія цуды». Зубраня імкнецца пераканаць панду: «...Калі ты пазнаёмішся з маімі сябрамі, то ў цябе будзе адзін цуд болей...» Што было далей, якія прыгоды зубраня і панду чакалі наперадзе — пра гэта юныя чытачы даведаюцца са старонак казкі Марыны Шылай. Пераклад на кітайскую мову здзейснены Сьцю Цін.

«Навагоднія прыгоды...» багата ілюстраваны. Малюнкi выканала кніжны графік Аліна Кісляк. Наклад кніжнай навінкі — 1500 экзэмпляраў. Адрукавана казка Віцебскай абласной друкарняй.

Кірыл ЛАДУЦЬКА

Унікальная энцыклапедыя

Асалоду, задавальненне выклікае ўжо толькі адзін прагляд унікальнай мастацкай кнігі аб прыродзе, якая пабачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура» па заказе і пры фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, — «Казачнай энцыклапедыі беларускага лесу».

Маляўніча аформленая, яна выйшла ў серыі «Сямейнае чытанне» накладам 1500 экзэмпляраў і складаецца з паэтычных і празаічных твораў пісьменнікаў розных пакаленняў. Адрасавана кніга чытачам малодшага школьнага ўзросту. Укладальнік (а яшчэ і аўтар кароткіх прадмовак да таго ці іншага мастацкага твора) — вядомы пісьменнік Алесь Бадак. У «Казачнай энцыклапедыі...» — творы Алеся Якімовіча («Звяры нашых лясоў»), Міколы Чарняўскага («Каго баіцца зубр?»), Сяргея Грахоўскага («Ласня»), Яраслава Пархуты («Свінтушок»), Віктара Гардзевы («Лясныя парасяты»), «Працавіты вожык», «Змяя і вожык»), Яраслава Пархуты («Казка пра Ваўка»), Расціслава Бензерука («Дружбакі»), Рыгора Ігнаценкі («Лістапад у лесе»), «У арэхах», «Грыбнік»), Анатоля

Бензерука («Малінавы чай») і іншых паэтаў і празаікаў. Зборнік аформіла мастачка Марыся Вярцейка. Яе малюнкi настолькі цікавыя, што, як мне падаецца, іх можна нават асобна выдаваць паштоўкамі, што стане цудоўным падарункам дзеткам.

Характар кнігі вызначаюць не толькі мастацкія творы, а яшчэ і кароткія артыкулы-прадмоўкі Алеся Бадака, які падае інфармацыю фактаграфічнага, пазнавальнага характару. Напрыклад, следам за вершам «Дзятлік» Васіля Віткі ён расказвае пра цікавыя факты, звязаныя з жыццём дзятла, — пра дупло, яго птушанят, пра тое, як кормяць бацькі сваіх гадаванцаў («За суткі прыносяць корм да дупла 200, а то і больш разоў. Залежыць гэта не толькі ад колькасці дзяцей, але і ад надвор'я, а таксама ад узросту птушанят»).

«Казачную энцыклапедыю беларускага лесу» можна набыць у кнігарнях ААТ «Белкніга» па ўсёй краіне, а таксама ў кнігарні «Акадэмікніга» ў Мінску па адрасе: праспект Незалежнасці, 72. Прыемнага чытання! Новых вандровак — віртуальных і сапраўдных — у лясныя прасторы Беларусі!

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

Чытацкі дзённік
Навума
Гальпяровіча

Свет братоў Стругацкіх

Гэтую кнігу я чытаў усю ноч у апусцелым пакоі Дома журналістаў у балгарскім горадзе Варна. Мой сусед паехаў дадому першым рэйсам, бо ад'езд на Радзіму нашай групы пасля адпачынку ажыццяўляўся ў два этапы (у Балгарыі таксама ішла перабудова, і аўтобусаў для перавозкі турыстаў не хапала). Ва ўсім калідоры на нашым паверсе шматпавярховага будынка на берэзе мора толькі адзіны пакой заставаўся не пустым: у ім былі я і кніга братоў Стругацкіх.

Была ў гэтым пэўная таямнічасць і фантастычнасць, што надавала майму чытанню адпаведны настрой. «Малыш» — так называўся фантастычны раман, які распавядаў пра хлопчыка, народжанага зямлянамі, якія пацярпелі крушэнне і загінулі на невядомай планеце, выхаванага іншпланетнай расай. Такі своеасаблівы «Маўглі», якому хочацца спазнаць свет людзей, якія апынуліся ў касмічнай экспедыцыі на планеце, што стала яго.

Я любіў чытаць Стругацкіх і раней, але гэты твор мяне моцна ўразіў. Менш за ўсё хацелася верыць ці не верыць у фантастычныя перыпетыі твора, гэта быў роздум пра чалавека, яго маральныя і этычныя прынцыпы.

І пазней прачытаныя творы — «Цяжка быць богам», «Населены востраў», «Жук у мурашніку», «Пікнік на ўзбочыне» — працягвалі гэты роздум. А космас, планеты, іншаземныя расы былі толькі інтэр'ерам для глыбокіх думак і яркіх пачуццяў.

Гэта Стругацкім належыць слова «сталкер», што ў сваю чаргу натхніла Андрэя Таркоўскага на фільм аб шляху да ўсеагульнага шчасця, на якім трэба вытрымаць нялёгкі экзамен на сумленнасць і шчырасць.

Афарызмы з твораў пісьменнікаў сёння шырока выкарыстоўваюцца як прытчы і прадказанні, як філасофскія высновы: «Калі ў імя ідэала чалавеку даводзіцца рабіць подласці, то цана гэтаму ідэалу — лайно», «Лепш дваццаць разоў памыліцца ў чалавеку, чым ставіцца з падазрэннем да кожнага», «Чаму не памаўчаць, калі ўсё ясна без слоў», «Шчасце — гэта калі ты хочаш тое, што можаш, і можаш, што хочаш»...

Але, акрамя ўсяго, іх творы глыбока эмацыянальныя, багатыя на вобразы і характары, што ставіць іх ўпярэць з лепшымі дасягненнямі мастацкай літаратуры. Там ёсць усё, чым жыве чалавек, у тым ліку і каханне:

«Они лежали в темноте, держась за руки. В городе было тихо, только изредка где-то неподалеку злобно визжали и бились кони. Время от времени Румата погружался в дремоту и сразу просыпался, оттого что Кира затаивала дыхание — во сне он сильно стискивал ее руку.

— Ты, наверное, очень хочешь спать, — сказала Кира шепотом. — Ты спи.

— Нет-нет, рассказывай, я слушаю.

— Ты все время засыпаешь.

— Я все равно слушаю. Я, правда, очень устал, но еще больше я соскучился по тебе. Мне жалко спать. Ты рассказывай, мне очень интересно...»

А праз момант страла, пушчаная з дзікага варажага натоўпу, прабе сэрца той, каго пакахаў зямны чалавек...

Памятаю, як мой сябар Алесь Пісьмянкоў, які сказаў аднойчы, што не любіць навуковую фантастыку, пасля прачытання аднаго з твораў братоў Стругацкіх пагадзіўся, што гэта добрая літаратура.

Як і ўсё значнае і самабытнае, Стругацкіх паўтарыць нельга. І хоць сёння модныя розныя фэнтэзі, гэта зусім не тое, што стварылі яны. Іх творы актуальныя менавіта сваім гуманізмам, сцвярдзеннем маральных каштоўнасцей, бязлітаснай барацьбой з праявамі зла, подласці, нялюдскай філасофіяй расавай і нацыянальнай перавагі.

І ў гэтым сакрэт іх папулярнасці сярод чытачоў розных пакаленняў, розных краін і народаў.

Іван КАРЭНДА

Перадзім'е

Па дыване рудой травы
Каля прыёманскай затокі
Плыве туман за паплавы,
У лес зарэчны невысокі.

Брыдзе стамлёна восень прэч,
Дарма шукаючы прытулак:
Занёс над ёю час свой меч,
І не знайсці ёй паратунак.

Маўклівым выглядам сваім
Адно тугу прыносіць сэрцу.
Не знойдзе згоды ўжо і з ім —
Вось-вось зіма адчыніць дзверцы...

Планета
Яўгеніі Янішчыц

Калі ўпала, разбілася птушка,
Скалануўся ў той міг небасхіл.
Не паспеў яе ветрык пагушкаць:
У той дзень не было ў яго сіл.

Яна падала моўчкі і ніцма,
Абдымаючы маці-зямлю,
Каб яшчэ раз дачкой пакланіцца
І аддаць ёй святое «Люблю!»

Не было да каго прытуліцца,
Калі ў сэрцы цьмянела святло,
Не было ёй за што зачапіцца,
Калі раптам убок павяло.

Чорных думак нахабную зграю
Не было каму ўраз разагнаць...
Ах ты, ластаўка роднага краю!
Не падняць нам цябе, не абняць.

Ды палёт твой кароткі не знішчыў
Голас твой, ён дагэтуль чуваць.

Стала цэлай планетай Янішчыц,
Што Сусвет навучыла спяваць.

Гэты голас крыніцай струменіць,
І не зблытаць яго з нічым...
Мы з малітвай стаім на каленях
Перад іменем, Жэня, тваім.

Перад лёсам няўдзячным, трагічным,
Што ўтрымаць не змагла на руках,
Перад талентам зорным,
касмічным,
Што не згасне ў вірлівых вяках.

* * *

І ў новых днях, пасля расстання,
Мне сонцам свеціць воблік твой —
Дарэмна горыч развітання
З маркоты шэрай тчэ сувой.

У часе хмарным і вірлівым
Каханне знікла ў небеціць,
Забраўшы шанц мне быць шчаслівым
Усё астатняе жыццё.

Яно было кароткім, шчасце,
Але ж было, было, было! —
Нібыта ў храме міг прычасця,
З нябесным поклічным святлом.

Сарвала бура ўмомант ветразь...
Ці іншых імат было прычын...
Не перастала сэрца верыць,
Што ты — найлепшая з жанчын.

Успамін пра маладосць

О, колькі шчасця ў маладосці:
І мрояў светлых поўны мех,
І зух нястрымнай весялосці,
Калі віруе шчыры смех!

О, колькі ў словах цёплай цноты,
Імкнення жыць і не грашыць,
Калі крыніцаю пяшчота
Бруць з глыбін тваёй душы!

О, колькі прагі асалоды,
Жадання жыць у мілаце,
Ісці ў нагу з апошняй модай,
Што навакол цябе цвіце!

О, колькі хваляў хвалявання
Трымценнем чулым ахіне,
Як толькі першае каханне
Аднойчы сэрца скалане!..

О, колькі час нам шчодро дорыць
Цудоўных, добрых, мілых дзён!..
З гадамі толькі прыйдзе сорам,
Што шчыраваў залішне ён.

Мікола АНТАНОЎСКИ

* * *

А верная душа не дзеліцца
На палавінкі — шчыраць і ману...
Зіме не здраджваюць мяцеліцы,
Без горычы не будзе палыну.

У смутку слёзы бобам коцяцца,
А ў радасці — салодкая сляза,
І марам, як аблокам, хочацца
Плысці наперад, толькі б не назад.

Не проста, знаю, жыць без шчырасці,
Прасцей ісці за кімсьці след у след.

З чаго павінна вера вырасці,
Каб стаў паэтам кожны не паэт?

І не дарэмна свет хвалюецца,
Што век вядзьмарства
не прайшоў:
Дабро з насення не праклюнецца,
Якое не пасеяна душой.

Шкада, калі душа падзеліцца
На палавінкі праўды і маны —
З зімой пасварацца мяцеліцы
І без гаркоты будуць палыны...

У бары

Не з рукі мне, здаецца, галёкаць,
Хоць карціць патрывожыць той бор,
Дзе між сосен занадта высокіх
Было некалі процьма грыбоў.

Вачаняты шукалі іх хутка,
Лёгкі кошык штохвілю цяжэў...
Я не думаў тады, што са смуткам
Гэта памяць усё зберажэ.

Што, як вернік сваёю малітвай,
Буду лес, яго шум багаўляць
І, забыўшы на чын і саліднасць,
На пакаюся ў гэтым пасля.

Што той чын? Сёння ласкі багата
У бары, што мудрэе ўжо век:
Калі сэрца напоўніш спагадай,
Сам Гасподзь выдасць чын — Чалавек.

І сумуй, і галёкай, і памяць
У памочнікі смела бяры,
А забыта дарога да храма —
Сам сабе спавядайся ў бары.

Мусіць, трапіў сюды я дарэчы,
Хай бліскун-чаравік топча мох.
Я застаўся б у соснах навечна,
Калі б мог... калі б мог...

* * *

Вось стомяцца Атланты — рухне неба,
Бо колькі ж можна вечны груз трываць?
Адказ адзін: а столькі, колькі трэба,
Каб красавала жыта, і трава
Дажджамі умывацца была рада,
Алень трубіў у пушчы на вясне;
Каб глобусы капуньня на градах
Назадвалі, што ёсць парад планет,
Няведомых трымальнікам нябёсаў;
Каб хоць бы раз паслухаць перазвон
Альховых завушніц над ветрам росным
І ацаніць, як многа значыць ён;
Каб зразумець, чаму на гэтым свеце
Прыгожым быць не можа толькі зло,
Хоць і яму прыветна сонца свеціць,
А цемра пераходзіць у святло...

Мінае час. І дні — то скарб,
то транты,
То сон, то ява, то як міражы...
Стаяць і не стамляюцца Атланты —
Хіба без неба можна будзе жыць?

* * *

Калі сумуецца — сумуй,
Але не папракай ні лёс, ні Бога:
Ты сам сабе тварыў дарогу,
А можа, і яшчэ каму.

Самота — радасці сястра,
Нібы сіямскія яны двайняты,
Як будні нашыя і святы,
І ў кожнае свая пара.

Наш сум не толькі на кладах —
Прычын самотніцтва на свеце многа.
Маркотна-горка, пэўна, нават Богу
Падчас нябеснага суда.

Пражытае паварушыць
З нас кожны можа ад людзей употай
І сам сябе палекаваць маркотай, —
Патрэбна гэта для душы.

Я, добра знаючы, чаму
Жыццё, як зебра, скрозь і ўсё ў палоску,
Параю, гладзчыці зімой бярозку:
«Пакуль сумуецца — сумуй»...

Максім ХАЦКЕВІЧ

* * *

Руіны маіх спадзяванняў
Тваім абжываюцца ценем,
Ён не патрабуе убрання
І мяккай пуховай пасцелі.

Твой цень у пакоі
нічыйным
Зноў выспы святла абміне.
І зразумець немагчыма:
Кахала мяне ты ці не?..

* * *

Спіць сонца ў моры.
Месяц спіць на аблоках.
На маім плячы
Спіш, дачушка свяцілаў,
Вакол — промні валасоў.

* * *

Ці ведае неба, адкуль
У гэтым горадзе тысячы
тысяч свяціл?
Неба, я магу табе ўсё расказаць,
Пакуль ты будзеш мяне абдымаць.
Неба, ты чуеш,
як разбіваюцца
слёзы аб каменне!
Мы абодва не можам не чуць,
Спыніць гэты плач.
Неба, выпі да дна мой агмень,
І ты не будзеш маўчаць.
Неба, я аддам табе голас.
Я ведаю: табе ёсць што сказаць.

* * *

Праз тваё акно
Рабінавай поўні бляск —
Горыч памяці.
Узімку ўсё збялее,
І кот згорнецца ля ног.

* * *

Не спасцігнуць шляхоў Гасподніх,
Нам, што вечна ў калысцы.
Ты палай на ўзбярэжжы паходняй —
Я прыплыву калісьці.

Свяці маяком над вадою —
Магчыма, відушчым стану.
Ты толькі застацца здолей,
Тваё пачую гуканне.

Пачую скрозь вецер і хвалі
Твой голас, твой кліч, тваю песню.
Няхай я плыням прайграю —
Дзеля цябе — уважася.

* * *

Вецер-музыка
Крануў струны гітары.
Пяе салавей.
Далёкі шлях дадому.
Гай засцэле нам ложка...

* * *

Жураўліны крык
Паланіў чырвоны клён,
Разбудзіў мяне.
З ім Яе крокі змоўклі.
Птахі толькі вернуцца...

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Алегу Елісеенкаву

Быў ён Небам высокім абраны,
Каб Радзіму апець на вякі.
Песні, музыцы шчыра адданы,
Меў ён талент святлісты такі,
Што праменіўся сонцам заўсёды,
У душы кветкі шчасця цвілі.
Жыў вялікаснай дружбы і згоды
Песняром на радзімай зямлі.

Жыў, жыў ён і будзе адвечна
Сэрцы добрых людзей акрыляць.
Справай, што распачаў
з Маладзечна,
Будзе ўсю Беларусь мацаваць!

Святлана ДЗЯДЗІНКІНА

Бацькі і дзеці

Час змяняе чалавека. Як трапна заўважыў класік: о часы, о норавы! Вось толькі ў які бок змяняецца чалавек, заўважаем, напэўна, больш у другой палове свайго жыцця. Адно пакаленне змяняе іншае, і гэтая змена завецца нашай будучыняй. Якая яна, наша будучыня?

Мая мама, будучы малодшай дачкой старшыні калгаса ў пасляваенны час, пасля заканчэння школы паехала вучыцца на краўца. Яна стала майстрам па шыцці адзення, бо ў той час, пяцідзясятны гады мінулага стагоддзя, гэта было запатрабавана і прэстыжна — шыць мужчынскія і жаночыя касцюмы, нешта прыдумваць для сябе, каб апранацца па модзе. Яна апантана авалодвала новымі прыёмамі ў кравецкай справе і хутка займела славу выдатнага майстра, якому можна даручыць пашыць касцюма нават для самога міністра. Яе вылучаў не столькі акуратны шывок, колькі ўменне давесці задуманае і пачагае да лепшага ўзору. А гэта ўжо характар, пагадзіцеся.

З часам, калі падрасла я, мела шчасце адзяваць арыгінальныя і непаўторныя сукенкі, пашытыя мамінымі залатымі рукамі. Але, прызнацца, да новага адзення ставілася даволі спакойна. Мяне больш захаплялі экспедыцыі на Паўночны полюс, асваенне космасу, географічныя акрыцы, паэтычныя зборнікі і жыццё вялікіх людзей — усё тое, што мела адносіны да вечных каштоўнасцей, сусветных здабыткаў.

Маміна швейная справа не перадалася па спадчыне нікому з яе нашчадкаў. Канешне, машынка дасталася мне, і да працы з іголкай і ніткамі я стаўлюся з глыбокай павагай, але захапляюся толькі вязаннем кручком і пруткамі. Гэта для мяне як адпачынак. І з хваляваннем думаю: а што змогуць рабіць сваімі рукамі мае ўнучкі, якія справы іх прыцягнуць?

Унучка з цікавасцю глядзіць, як кручок у маіх руках вывязвае чарговую дзіцячую цапку, і замаўляе, каб я звязала ёй заплечнік. А самой цяргнення не стае авалодаць адпаведным майстэрствам вядзення кручка. Куды прасцей уключыць камп'ютар і пачаць гульні ў будоўлю горада ці абсталёванне пакояў. Гульні зацягвае, і тады ўсё меней жадання штосьці спазнаваць і рабіць у рэальнасці.

Глобалізацыя свядомасці, выкліканая імклівым развіццём лічбавізацыі ва ўсіх сферах нашага жыцця, адвучае моладзь ды і старэйшае пакаленне рабіць простыя рэчы: адрамантаваць дзвярны замок ці пафарбаваць зэдлік, прышыць гузік ці абкідаць сурвэтку. Тое, чаму яшчэ вучылася старэйшае пакаленне.

А можа, так і павінна быць. Яны не горшыя, яны — іншыя.

Як жа цёпла стала на душы, калі трынаццацігадовы ўнук прынёс са школьных урокаў працы прыладу, зробленую з фанеры, выпіланую ўласнаручна, — падстаўку для мабільнага тэлефона. Цяпер гэты падарунак стаіць на самым бачным месцы ў гасцёўні і радуе вока.

Люстэрка дзён маіх

Эсэ

Гульня ў словы

Васьмігадовая ўнучка любіць гуляць у гарады. Гэта калі ты называеш горад, а яна павінна ўспомніць іншы, першая літара якога такая ж, як апошняя ў папярэднім слове. Мінск — Клецк — Краснадар — Рэчыца і гэтак далей.

Але праз пяць хвілін яе веданне географіі пачынае прабуксоўваць. І тады я прапаную яе іншую гульню ў словы.

— Я называю слова па-беларуску, а ты яго перакладаеш на рускую мову.

Згадзілася.
— Патэльня?
— Скворода.
— Коўдра?
— Ковер?
— Одежло, — дапамагаю я.
— Аловак?
— Карандаш.
— Тетрадь?
— Сшытак, ну гэта лёгка, — заяўляе малая.

— Тады спадніца?
І зноў асечка. Не ведае, што гэта за слова. Сумна. Ды і адкуль іх ведаць? У рускамоўным асяродку, дзе паўсюль размаўляюць па-руску, беларускае слоўца як замежнае. Нават у гімназіі раз-два на тыдзень урок беларускай мовы і літэратуры.

Унучка заўважае недарэчнасць і прапановуе іншую гульню. Я прашу яе больш чытаць беларускіх кніжак. Яна крывіцца. Чытанне не самыя любімыя заняткі. Куды больш цікава пагуляць з сабакам ці пабегаць у двары з сябрамі.

Супакоўваю сябе: усяму свой час. Я ж таксама хадзіла ў рускамоўную школу і больш чытала рускай літэратуры. Але першыя напісаныя вершы былі менавіта на мове. Яшчэ ў чацвёртым класе настаўніца Валянціна Іванаўна падштурхнула паспрабаваць. І потым мы з ёй разам гэтыя вершы дапрацоўвалі. Колькі гадоў прайшло, а ў памяці засталася яе настаўніцкае нахненне. Дзякуй Вам, Валянціна Іванаўна!

Пашкадуіце мяне

У былыя гады, калі я працавала карэспандэнтам газеты «Віцебскі рабочы» і штодня чытала пісьмы нашых чытачоў, а трэба адзначыць, у той час у рэдакцыю прыходзіла шмат лістоў, з кожным іх аўтарам журналісты працавалі. Прыгадваю адно пісьмо. Пажылая кабета сціпла расказвала пра сваё доўгае жыццё і горка скардзілася, што хацела б, каб на старасці яе проста пашкадавалі. Уразіла: яна не прасіла нечага матэрыяльнага, а хацела звычайнай чалавечай увагі.

Я паехала да гэтай жанчыны, адшуквала яе па ўказаным адрасе сярод прыватнай забудовы. Бабуля (на той час менавіта бабуля) аказалася не адзінокая — дзесьці недалёка пражывала дачка, ёсць дарослы ўнук, які заходзіць да яе, бываюць у доме суседкі — пагавораць пра жыццё-быццё. Аднак жанчына чакала нечага большага ад родных і блізкіх. Я распытала пра яе лёс, пра тое, як праходзяць цяперашнія дні, у чым мае патрэбу. Развіталася і пасля напісала артыкул, які так і назвала: «Прашу мяне пашкадаваць». На гэтым тэма была завершана, бо жанчына чакала, каб нехта яе выслухаў, чакала ўвагі ад блізкіх людзей. І хутчэй за ўсё публікацыя ў газеце адгукнулася сардэчнай дабрывай.

І вось нядаўна давялося сутыкнуцца з іншымі абставінамі, іншым характарам.

Старая Гануля хоць і занемагла апошнім часам, але ні сабе, ні дзецям спакою не давала. Яна любіла паўтараць: пакуль сэрца грукае, трэба варушыцца і нешта рабіць. З хаты жанчына выходзіла толькі калі трэба было ехаць да доктара. Загавала сыну пад'ехаць на машыне да самага пад'езда і паціху на мыліцах выходзіла з кватэры. Перад гэтым прымала моцныя лекі, каб крыху суцішыць боль. Яна вяла пастаянную барацьбу з жорсткай хваробай. Гэта цяжка — трываць нясцерпны боль доўгі час і не мець надзеі, што прыйдзе палёгка. Але ўсё ж такі надзея памірае апошняй. Яна жыла ў сэрцы Ганулі і не дазваляла апускаць рукі.

Штодня Гануля накручвала аначу на шчотку з доўгай ручкай і, трымаючыся на мыліцах, мыла падлогу, прыбіралася ў пакоях. Кожную раніцу да яе забягаў сын — прыносіў прадукты, гатовы суп і выказваў неразумненне: навошта сноўдацца — лепей паляжаць!

— А я лягу. Вось зараз тварог сабе зраблю, каву завару і лягу... — адказвала Гануля. — А ты мне пыл з мэблі збяры вось той блакітнай аначкай. А то мне нязручна...

Сын старанна праціраў вільготнай аначкай мэблю і спяшаўся на працу. Раз на тыдзень ён знаходзіў час памыць падлогу ў матчынай кватэры, прыбрацца на балконе.

Гануля любіла чысціню. Не магла цярэць, калі хоць пясчынка на дыванку каля дзвярэй застанеца. Калі яна прыбіралася, ёй здавалася, што і ў душы становілася яшчэ і святлей, і хвароба на час адыходзіла.

— Не ведаю, чаму я такая дурная: ногі не трымаюць, у галаве шуміць, спіна бы зломленая, а я за справу бяруся, і пакуль не давяду да канца, не адступлюся, — прызнавалася яна сяброўцы.

Яе хацелася пашкадаваць, якую сядзелку ў дом прывесці. Але яна гэтага не хацела.

— Колькі жыць наканавана, столькі сама за сабой глядзець буду, — упарта казала Гануля і ніяк не згаджалася перазджаць да сына.

Карані нашы

Чытаючы кнігу Алеся Карлюкевіча «Святло Айчыны», увесь час раблю адкрыцці і не спыняюся здзіўляцца, наколькі багатыя на гістарычныя поштаці нашы гарады і вёсачкі. У кожнай мясціне нарадзіліся людзі, якія пакінулі значны след на гэтай зямлі: творчыя асобы — пісьменнікі, мастакі, артысты; навукоўцы, педагогі, даследчыкі. Але ж як мала пра іх мы ведаем, часам нават не здагадваемся, як глыбока прараслі карані нашай спадчыны ў зямлю бацькоў.

І гаворка не столькі пра вядомыя факты і знакамідныя асобы, пра якіх час ад часу распавядаюць сучасныя медыя, але і пра забытыя сувязі з нашым нядаўнім і далёкім мінулым, пра рэчы і з'явы, што даюць нам пэўную моц і натхненне.

Як стары дуб трымаецца за жыццё магутнымі каранямі, так і чалавек жыве ў суладдзі, пакуль памятае продкаў, радзіннае гняздо, гісторыю малой радзімы, сілкуецца, бы жывой крынічнай вадзіцай, наталяецца духоўнымі лекамі людской дабрыні, здабыткамі руплівых землякоў.

Кніга, складзеная з краянаўчых эсэ і нарысаў нацыянальнага маштабу, стала ўвасабленнем сапраўднага гуманістычнага твора міжнацыянальнай літэратуры. Ганаруся святлом нашай Айчыны. Для творчых людзей краіны, краянаўцаў кніга Алеся Карлюкевіча — крыніца натхнення, моцны ўзор патрыятызму.

Размова з кветкамі

Можа падацца, што тэма кветак занадта банальная ці вельмі жаночая. І ўсё ж у кожнага свой досвед кантактавання з жывым раслінным светам — дрэвамі, травой, кветкамі. У дзяцінстве мы з цікавасцю знаёмімся з легендай пра папараць-кветку, з казачнай «Пунсвай кветачкай»... Вучым верш Уладзіміра Дубоўкі «О Беларусь, мая шыпшына» і разумеем, што Чайкоўскі, стварыўшы неўміручы «Вальс кветак», праз музыку перадаў прыгажосць божага стварэння. Кажуць, не існуе такіх якасцей і пацукцяў, якія нельга было б перадаць з дапамогай кветак.

Мой тата ніколі не трымаўся модных павеваў, вясковы чалавек любіў адчуць яднанне з прыродай праз руплівую працу на зямлі ці... у паветры. Так-так, ён служыў лёгчыкам-радыстам, самалёт быў для яго родным домам. І ўсё ж рыдлёўка для таты заставалася такім жа звычайным інструментам, як ключ радыста. У ваенным гарадку ў 1960—1970-я гады драўляны будынкі з агульным калідорам называлі баракамі. Каля іх людзі мелі маленькія агародчыкі. Кожную вясну тата выцягваў з сутарэнняў хлява клубні і высаджваў пад вокнамі. Напрыканцы лета з непрывабных карэнняў вырастала цудоўная прыгажосць — вярціні квітнелі як чырвоныя капялюшкі на зялёным убранні стволікаў. Такі быў рытуал ушанавання жывога хараства. Між іншым, з усіх кветак тата найбольш вылучаў півоні. Але, на жаль, на той час з імі мы яшчэ не пасябралі.

Гэтыя ружовыя пухнатыя шарыкі з'явіліся ўжо ў маім палісадніку на дачным участку праз тры дзесяцігоддзі пасля згаданых падзей як сімвал бацькавай прысутнасці побач. У той час ён часта наведваў мяне, маю сям'ю, хаця лёс раздзяліў нас некалькімі сотнямі кіламетраў. І калі тата прыязджаў і бачыў у кветніку півоні, радаваўся як дзіця.

Насамрэч усе кветкі растуць на радасць. Сваім цвіценнем яны быццам прыносяць шчасце.

Неяк трапіла на фотавыстаўку вядомага навукоўца Леанарда Мяржвінскага. Леанард Міхайлавіч усё сваё жыццё вывучае і даследуе раслінны свет. Безумоўна, сфера інтарэсаў батаніка — рэдкія віды флоры, тое, што яшчэ можна захаваць для будучыні. Прафесійныя заняткі, сезонныя практыкі са студэнтамі, палювыя экспедыцыі выліліся ў фотасправаздачы. Так з'явілася выстаўка «Прыгажосць роднага краю».

Фотаздымкі самых звычайных на нашых сядзібах кветак сталі адкрыццём таленту мастака Мяржвінскага. Яблыні падчас цвіцення, ландышы, валошкі, лясны званочак ці пралеска, знятыя на камеру буйным планам, валодаюць прыцягальнай сілай і напаяваюць душу стваральнай энергіяй. Пераканана: здымаць кветкі так, каб яны на фотапэры атрымаліся яшчэ лепшымі, чым у прыродзе, — гэта сапраўднае мастацтва. А калі талент мастака падмацаваны глыбокімі ведамі прадмета, гэта бяспэна.

«Заставацца сабой...»

Адцяла ў вырай, адцяла ў незваротны вырай шчырая, светлая, лагодная, як і ўвесь беларускі нацыянальны свет, пашчотная душа вучонага, пісьменніка, педагога, нашага выдатнага сучасніка Уладзіміра Гніламёдава. Адшоў у вечнасць вялікі патрыёт роднай зямлі, гуманіст, грамадзянін, мысліцель. Якая ж яна была, сапраўды, шчырая, добрая, шчодрая, светлая сваёй высакароднасцю і памочлівасцю, мілая і надзейная, гэтая душа, якая яна была цёплая, неабходная і незаменная для кожнага з нас, яго маладзейшых калег! Колькіх яна падтрымала, колькім дала дарогу ў вялікі свет навуковага жыцця і мастацкай творчасці, вывела на шырокі прасцяг пошукаў і адкрыццяў! Колькіх паставіла на ногі, акрыліла верай і надзеяй!

Столькі ў яго засталася цікавых, глыбокіх, самабытных аднадумцаў, шчырых і верных сяброў, надзейных прыхільнікаў, удзячных і таленавітых паслядоўнікаў і вучняў! Асірацела наша літаратуразнаўчая сямейка без свайго шматгадовага аўтарытэтнага ваяка, бясспрэчнага лідара, «бацькі нарачонага», заканадаўцы вывучэння з'яў і працэсаў, якія адбываліся і адбываюцца ў беларускім прыгожым пісьменстве, кіраўніка, выхавальца і настаўніка.

Пайшоў з жыцця выдатны руслівец на ніве беларускай гуманітарстыкі і культуры, класік айчыннага літаратуразнаўства і літаратурнай крытыкі, якому належыць больш за 1000 грунтоўных навуковых работ, у тым ліку 37 манаграфій і кніжных выданняў, выдатны пісьменнік, які ў сваім знакамітым цыкле раманаў з 11 шырокафарматных палотнаў глыбока і ўсебакова выявіў гісторыю беларускага народа на ўсіх асноўных сацыяльна-палітычных паваротах і зломках ХХ стагоддзя, стварыў яркую галерэю запамінальных вобразаў-тыпаў, беларускіх нацыянальных характараў.

Унікальныя чалавечыя, асобасныя якасці, а таксама несумненныя арганізатарскія ці, як сёння б казалі, менеджарскія здольнасці, пачуццё адказнасці за даручаную справу абумовілі тое, што Уладзімір Васільевіч фактычна ўсё сваё жыццё займаў адказным кіруючым пасадам. 22 гады працаваў загадчыкам аддзела тэорыі літаратуры Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН Беларусі, 21 год — намеснікам дырэктара гэтага інстытута па навуковай рабоце і амаль 10 гадоў — яго дырэктарам. А да гэтага сем гадоў службы ў ЦК КПБ на пасадах інструктара і загадчыка сектара мастацкай літаратуры.

Уладзімір Васільевіч быў цікавым, дасціпным, выдатным апавядальнікам. У нашых шматлікіх сустрэчах і гутарках ён даволі часта па сваёй ініцыятыве ажыўлена прыгадваў мінулае, перажывае, гісторыю свайго роду, вёскі, мясцовасці. Брэстчыны, зацікаўлена разважаў пра сучаснае, захоплена марыў пра новае, яшчэ не зведанае, будучае. Я любіў яго пранікнёныя, насычаныя цікавымі і пазнавальнымі фактамі і разважаннімі аповеды. Здаралася, як дзіця, радаваўся кожнай новай згадкай з дзівоснага свету мінулага з яго маладымі сіламі і жаданнямі, неўтаймоўнай энергіяй пошукаў і самасцвярджэння. Літаральна свяціўся святлом успамінаў, цяплом шчырай і глыбокай удзячнасці людзям, якія на розных этапах спрычыніліся да яго жыццёвага лёсу. На ўсю сваю моц і сілу палала жаўцізнаю восень жыцця... Памятаю, на яго твары задумлівыя вочы

Уладзімір Гніламёдаў.

ў аблямоўцы лёгкага ажыўлення і прасветленасці.

Няспешна разважаў пра сваё жыццё, пройдзеныя шляхі-дарогі. Успамінаў нямецкую акупацыю, нялёгкае, але светлае і незабыўнае маленства з яго неадзінадушнымі клопатамі і няхітрымі забавамі, родных і блізкіх, прыход у літаратуразнаўства і літаратуру, пра суадносінны заканамернага і выпадковага ў чалавечым лёсе. Казаў, усім абавязаны сваім духоўным бацькам, мілым і дарагім выхавальцам — бабе Фёкле Цімафееўне ды дзеду Лявонцію Міхайлавічу. Яны адносіліся да яго як да роднай крывінікі: вучылі, шкадавалі, усяляк аберагалі. «Калі ўспамінаю іх, — уздыхаў Уладзімір Васільевіч, — дык часам і слязу змахну — дужа нялёгкім і клопатным было іх жыццё...»

Пазіраў на яго ў такія хвіліны, слухаў і міжволі адчуваў, што ўзаемадзейнічаю з высокай, светлай і гарманічнай душою, глыбокім, справядлівым і дасканалым розумам. Далучаюся да багатага і разнастайнага сацыяльна-маральнага вопыту выдатнага айчыннага вучонага і пісьменніка, пранікаюся глыбокай павагай і любоўю да яго асобы, вызначаю сваю індывідуальную сістэму жыццёвых каардынат і крытэрыяў з папраўкай на высокія духоўна-маральныя і грамадзянска-патрыятычныя прыныцы і каштоўнасці асобы Настаўніка.

У густой мелодыцы яго голасу, адмысловай герменеўтыцы самога тэмбру, чэпкай энергетыцы, якую ён нёс, жывапіснай моўнай палітры я чуў велічны подых Белакежскай пушчы, разгоністы гул палескай дубровы, адвечны спакой і раўнавагу беларускіх абшараў і краявідаў. Яны заварожвалі і скаралі, дарэшты забіралі тваю ўвагу. Міжволі падпарадкоўваўся іх магічнай абладзе, пачынаў услухоўвацца ў мернае грукатанне слоў і сказаў, як заўважаў Максім Танк з іншай нагоды, «адтвараць» іх гаючы змест і жыватворную сілу.

Мабыць, кожны пагодзіцца: гаварыў Уладзімір Васільевіч зазвычай проста, павольна, часам паўтараючыся, роздумна і заўжды неяк насычана, ёміста, акцэнтавана, а таксама займаўна, з замешанай на аргументаванай логіцы цікавай інтэрпрэтацыяй праблемнага матэрыялу і, як правіла, з выхадам на значныя сацыяльна-маральныя абгальненні.

Часам складвалася ўражанне, што гэтага быліннага волата з высакароднай рыцарскай душою адмыслова стварыла

для нашай культуры, будучы ў добрым настроі і шчодрасці, Вечная духоўная сутнасць. Ад яго зыходзілі веліч духу і волі, гістарычны спакой вякоў і самадастатковасць. Ён увесь поўніўся беларускай народнай сілай і праўдай. Гэта быў чалавек светлага розуму, маштабнага мыслення, высокай унутранай культуры і ў той жа час сціплы, сумленны, разважлівы.

Даўня цяжкая хвароба сэрца, абумовіўшы шматлікія іншыя недамогі і непамыслоты, падбіла важкую і мерную хаду паважанага акадэміка, і ён пачаў паволі занепадаць, траціць смак да жыцця і цягу да творчасці — спачатку паступова мусіў пакінуць пісаць, а пасля стаў і меней чытаць, цікавіцца вынікамі працы сваіх калег і таварышаў, што раней было для яго зусім не ўласціва.

Усе апошнія месяцы і дні я стараўся трымаць сувязь са сваім настаўнікам — перыядычна званіў яму, час ад часу наведваў, стараючыся развязаць, падбадзёрыць, гутарыў на самыя розныя тэмы, паведамляў навіны, па многіх пытаннях, як і заўжды, раіўся. Без заўсёдных важных і карысных навуковых парад і кансультацый Уладзіміра Васільевіча даволі часта цяжка было прыняць пэўнае рашэнне, вызначыцца

адыходзе Уладзімір Васільевіч, нібы ведаючы ці адчуваючы, што болей нам не паможа.

Яшчэ пачынаючы з зімы раіў абавязкова правесці ў наступным годзе навуковую канферэнцыю, прысвечаную 90-годдзю з дня нараджэння выдатнага паэта, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, ганаровага акадэміка НАН Беларусі Васіля Зуёнка. Прадчуваючы, што сыходзіць, ён нагадваў пра сваю ідэю зноў і зноў: «Гэта калі не цэнтральная, дык адна з цэнтральных асоб у сучасным беларускім літаратурным працэсе. Сёння яна, можна сказаць, цэментуе нацыянальнае гісторыка-літаратурнае развіццё, забяспечваючы яго пераёмнасць і паступальны рух наперад. Выдатны паэт, таленавіты празаік, перакладчык, крытык... У саветскія часы шмат працаваў у часопісах, у сакратарыяце Саюза пісьменнікаў Беларусі, будучы фактычна правай рукой яго старшыні Максіма Танка, потым сам стаў старшынёй рэспубліканскай пісьменніцкай арганізацыі».

У выніку па нашай прапанове ў план навуковых і навукова-практычных мерапрыемстваў НАН Беларусі на 2025 год уключана правядзенне Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі «Сучасная беларуская

3 беларускімі пісьменнікамі, 2013 г.

з пазіцыяй. Літаральна ў апошнія тыдні мы з ім канчаткова ўгаднілі назву задання для аддзела ўзаемасувязей літаратур у новую пяцігадовую дзяржаўную праграму навуковых даследаванняў. «Тэма павінна быць проста, празрыстая, зразумелай нават неспецыялісту, але праблемнай, насычанай, важкай, — навучаў Уладзімір Васільевіч. — Яна мусіць ісці ў глыбіню, сягаць у асновы з'яў і працэсаў, да разгадкі раней невядомага. І, канечне, павінна садзейнічаць раскрыццю асобы даследчыка, яго здольнасцей. А, гэта значыць, трэба, каб ён быў да яе, як мінімум, неабыякавы. А лепш за ўсё — каб жыў ёю». У выніку некалькіх абмеркаванняў мы вырашылі спыніцца на такім рабочым варыянце фармулёўкі задання: «Біблія і біблейскія сэнсы ў беларускай і іншых еўрапейскіх літаратурах: нацыянальна-культурная і ідэйна-эстэтычная спецыфіка інтэрпрэтацыі і выяўлення». «Плуг уставілі, а як яго цягнуць — вырашайце самі», — як заўсёды, дасціпна і мудра заўважыў пры маім

літаратура: праблемы, напрамкі, стылі», прысвечаная 90-годдзю з дня нараджэння Васіля Зуёнка, якая адбудзецца 18 чэрвеня.

Амаль чатыры з паловай дзесяцігодзі сумеснай і, здаецца, прадукцыйнай працы, актыўных і насычаных службовых і душэўна-чалавечых стасункаў, сумеснага шчыравання ў межах адных ці вельмі блізкіх спраў і клопатаў... Ва ўсіх самых складаных жыццёвых сітуацыях і варунках ён заставаўся верным сабе — стрыманым, разважлівым, глыбокім, мудрым.

Дарагі Уладзімір Васільевіч, вялікі дзякуй Вам за высокія ўрокі шчырасці, дабрыні і высакароднасці, чуласці, спагады і чалавечнасці, высокага прафесіяналізму і самаадданнага служэння любімай справе, свайму грамадзянска-патрыятычнаму і духоўна-сацыяльнаму абавязку!

Я помню Ваш завет пісаць шчырасцю, сумленнем, праўдаю і буду заўсёды верны яму!

Мікола МІКУЛІЧ
Фота Кастуся ДРОБАВА

Бог цябе слухаў...

З Іванам Чаротам з 1990 года мы былі суседзямі па вуліцы. Паміж нашымі дамамі — метраў дзвесце. За гады сяброўства, а іх 34, мы сустрэліся сотні разоў. І на вуліцы, і ў кватэрах, і на розных мерапрыемствах. Нярэдка разам сустрэлі святы, хадзілі ў царкву, нават на Мухлі, сажалцы, што побач з нашымі дамамі, зімой каталіся з жонкамі на санках. І думалася, што яшчэ гадоў дваццаць мы будзем разам радавацца жыццю і поспехам нашых дзяцей і ўнукаў...

Але яго зямное жыццё скончылася. А ў гісторыі Беларусі застанецца назаўсёды Іван Аляксеевіч Чарота — вядомы беларускі літаратуразнаўца, славіст, крытык, перакладчык, грамадскі дзеяч... Цяжка пералічыць усе яго званні і ўзнагароды: доктар філалагічных навук, прафесар БДУ, акадэмік Сербскай акадэміі навук і мастацтваў, лаўрэат прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне», міжнароднай прэміі Ф. Дастаеўскага, Сусветнай праваслаўнай літаратурнай прэміі «Багародзіца Траеручыца» і гэтак далей. Яго ведалі не толькі як выдатнага навукоўца, выключна абазнаннага, але і як шчырага верніка, сакратара Біблійнай камісіі Беларускага Экзархата Рускай праваслаўнай царквы і выканаўчага рэдактара часопіса «Праваслаўе», нязменнага ўдзельніка экспедыцый «Дарога да святыхняў». Сёння, згадваючы Івана Чароту, хачу прывесці некаторыя запісы са свайго дзённіка, якія з'яўляюцца штырхамі да яго незабыўнага партрэта, партрэта беларускага пісьменніка і Чалавека.

1.06.2010. Еду на працу, у аўтобусе сустрэўся з прафесарам Іванам Чаротам. Паскардзіліся адзін аднаму на надвор'е, Іван пацікавіўся здароўем маёй маці, а потым сказаў, што нядаўна пахаваў сябра. Сябар аднаццаць гадоў адзін даглядаў хворую маці. Маці памёрла, а ён праз паўгода атрымаў інсульт, потым другі і на трэцім памер. Мужчыну было 72 гады. «Такая ўжо была ў яго місія...» — сумна падвёў вынік жыцця свайго сябра Іван Аляксеевіч.

8.10.2013. Два дні таму ў нас дома быў Іван Чарота. Гаварылі пра жыццё-быццё, і, калі зайшла гаворка пра літаратуру, Іван Аляксеевіч раскажаў пра ідэю некаторых літаратараў стварыць Саюз праваслаўных пісьменнікаў...

18.12.2017. Да мяне па абедзе прыходзіў Алесь Разанаў. А яшчэ праз хвілін пяць у прыёмную адчыніліся дзверы і зайшоў Іван Чарота. Разанаў, убачыўшы Івана Аляксеевіча, сказаў: «Зайшоў, як сербскі святы!» Чарота не пагадзіўся з паэтам, але і моцна не аднекваўся.

5.03.2018. Стала гісторыя XXV Мінская міжнародная кніжная выстаўка. У выставачным павільёне было мора кніжак, а на вуліцы — мора снегу. Нягледзячы на маразы і завеі, хто хацеў набыць кніжкі, той іх набыў і будзе доўга ўспамінаць сустрэчы з пісьменнікамі, што прыехалі з розных куткоў Беларусі і з розных краін. Цікава было паслухаць размову Івана Чароты з прадстаўніцай сербскай дэлегацыі Даянай Лазаравіч пра Дэсанку Максімавіч (1898—1993). Гаворачы пра Дэсанку, даследчыца яе творчасці сказала, што паэтэсай было перакладзена 47 тысяч вершаў. Я адразу ж падумаў, што гэта памылка. Не! Проста ў Сербіі кожны паэтычны радок лічыцца асобным вершам. Так мне патлумачыў Іван Аляксеевіч.

7.02.2019. На кніжную выстаўку ехаў з Іванам Чаротам. Падзяліліся ўражаннямі ад учарашняга дня. Ёсць новыя плюсы ў параўнанні з мінулымі выстаўкамі. Але з'явіліся і новыя мінусы. Ды гэта нашы прыватныя меркаванні. Усім не дагодзіш. І не трэба.

8.07.2021. Ідучы з аўчаркай Міёнай на Мухлю, каля крамы сустрэў Чаротаў, Івана і Надзю. Мы размаўлялі, а Міёна

Іван Чарота.

паважна сядзела і слухала, не перашкаджаючы нам. Гаварылі пра ўнукаў. Іван радуецца іх поспехам.

22.05.2022. Якраз у дзень, калі памерла наша бабуля, Іван Чарота звярнуўся праз электронную пошту да мяне: «Дзень добры, шануюны Віктар Анатольевіч! Здаецца, у свой час ты напісаў «Баладу Афанасія Філіповіча»?»

Калі я не памыляюся, то прыйшлі, калі ласка, тэкст. Ён пойдзе ў філалагічныя даследаванні. (Мой унук піша курсавую работу на гэтую тэму.) Ну а калі памыляюся, прабач за тое, што турбую. Між тым сведчу, што я жывы яшчэ. І ёсць адзін план наконт публікацыі ў «Польмі». Будзь здароў! І. Ч.»

Я напісаў Чароту: «Добры дзень, шануюны Іван Аляксеевіч! На жаль, «Балады Афанасія Філіповіча» няма... Але мяне цікавіць яго постаць, і ў мяне ёсць жаданне напісаць, і я напішу... А калі патрэбна студэнту балада? Давай што сваё для «Польмія». Акрамя ўсяго, мы з Карлюкевічам збіраем «Далягляды-2022». Дасылай пераклады. Рад быў атрымаць твай ліст. Спадзяюся на сустрэчу!»

1.09.2022. Напісаў Іван Чарота: «Добры вечар, Віктар Анатольевіч! Ну вось, знайшоў-такі тэкст, які датычыцца непасрэдна юбілею Купалы. Паглядзі. Мне здаецца, што ён якраз дарэчы будзе ў сёлетніх «Даляглядах». А калі твая замова на пераклад паззі застаецца ў сіле, то я зраблю і гэта. Дарэчы, паколькі ўжо не адзін дзень б'юся над перакладамі, то завяршу. Незалежна ад таго, возьмеце сёлета ці на будучы год. Бывай здаровы і паспяховы! Да сустрэчы ў Добрушы. І. Ч.»

Я даслаў адказ: «Добры вечар, Іван Аляксеевіч! Усё атрымаў. Дзякую! Перакладдай. Да сустрэчы ў Добрушы!»

22.11.2022. Аўторак. Снег трымаецца і мароз да 3 градусаў. Вяртаючыся дахаты, сустрэў на прыпынку Івана Чароту. Папрасіў, каб ён хаця б пару абзацаў напісаў што-небудзь цікавае пра «Польмія», каб надрукаваць у часопісе, які ў снежні будзе святкаваць сваё 100-годдзе. Абяцаў. Ад Івана даведаўся, што год таму ад каранавіруса памёр перакладчык Леанід Казыра.

1.01.2023. Алесь Карлюкевіч напісаў ліст: «Прывітанне, Віктар Анатольевіч! Трэба было б у бліжэйшы час перагаварыць падрабязна па змесце «Даляглядаў». Добра было б скласці рэдкалегію альманаха. На чале з Іванам Аляксеевічам Чаротам як кіраўніком секцыі перакладу СПБ. Алесь».

Напісаў Карлюкевічу: «Добры вечар, Алесь Мікалаевіч! Наконт рэдкалегіі —

цалкам буду згодны з тваімі прапановамі, бо я мала каго ведаю. Згодны наконт Івана Аляксеевіча Чароты. На сёння ён, відаць, адзіны перакладчык, які працуе без падрадкоўнікаў...»

28.03.2023. Людміла каля банка сустрэла Надзю Чароту. Яна чакала Івана, які пайшоў у «Капеечку». Надзя сябе адчувае зусім кепска. Невыносна баліць спіна. Нічога не дапамагае. А тут яшчэ ў Івана выявілі анкалогію галасавых звязак. Словам, нічога вясёлага...

17.07.2023. Панядзелак. Горача. 31 градус. З'явіліся «Далягляды-23». Я патэлефанаваў Івану Чароту, каб паведаміць, што яго пераклады пабачылі свет. Ён амаль без голасу. Хрыпіць-свішча. Прайшоў 18 апраменьванняў. І яшчэ столькі трэба. Надзей на выздараўленне не страчвае. Заўтра набуду яму асобнік альманаха і занясу дахаты.

18.07.2023. Аўторак. Набыў для Івана Чароты «Далягляды-23» з яго перакладамі. Дзяўчаты з рэалізацыі аддалі астатак ганарару, каб я перадаў Івану Аляксеевічу. Я патэлефанаваў Чароту, і мы дамовіліся сустрэцца на аўтобусным прыпынку, калі буду вяртацца з працы. Зноў ішоў дождж. Вялікі. Крыху грымеў гром. Потым ад Людмілы даведаўся, што ў нашым раёне быў град. З працы пайшоў раней. З Іванам сустрэліся, як і дамаўляліся. Гаворыць так, што цяжка пачуць. Лечыцца. Спадзяецца ў верасні пайсці на працу ў БДУ. Дай Бог, каб так і было.

3.09.2023. Нядзеля. Дзень беларускага пісьменства ў Гарадку. Сёння на свята прыехалі прадстаўнікі Мінскага гарадскога аддзялення СПБ. Сярод іх быў Іван Чарота. Ён зусім знямоглы і ледзьве гаворыць. Аляксей Чарота казаў бацьку: «Куды ты паедзеш такі за свет?» Іван Аляксеевіч агучыў аргумент на паездку: «Я быў дваццаць дзевяць разоў на святкаванні Дня беларускага пісьменства і не магу не паехаць на юбілейнае святкаванне!» І прыехаў.

31.01.2024. Вяртаючыся дадому, каля крамы «Капеечка» сустрэў Івана Чароту. Ён на бальнічным. Падлячыўся. Голас нармальны. Папрасіў Івана, каб ён падрыхтаваў новыя пераклады з сербскай мовы для публікацыі ў «Даляглядах-2024». Абяцаў зрабіць.

З Драганам Лакічавічам і Віктарам Шніпам, 2015 г.

14.03.2024. Чацвер. Працягваецца кніжная выстаўка. (...) Сустрэў Івана Чароту і прапанаваў яму разам паехаць дахаты. Іван адмовіўся, бо сабраўся ехаць да Навумовіча, каб пасядзець у добраай кампаніі і паўспамінаць гады маладыя.

16.03.2024. Субота. А дзевятай паехаў на кніжную выстаўку. У аўтобусе сустрэў Івана Чароту. Ён ехаў у БДУ на лекцыю. Выкладае па суботах. Яму так лягчэй.

17.05.2024. Еду на працу, сустрэў Івана Чароту. Пакуль былі ў аўтобусе, паразмаўлялі. Унук Івана Цімафей заканчвае вучобу і рыхтуе дыпломную працу. (...) Здароўе ў Івана так сабе,

Балада Івана Чароты

(16.09.1952—7.11.2024)

*На вуліцы восень і сонца ў аблоках,
І ты зноў на справах няспешна ідзеш.
Над Мухляю чайкі лятаюць высока,
Не ведаюць гора, не ведаюць меж.*

*І ты зноў самотны, бо ведаеш многа,
І помніш бясконца — хлапчыскаю ты
Прасіў для сябе і для родных у Бога
Пражыць «семсятдва»
(о, як доўга!) гады.*

*І Бог цябе слухаў, і быў Ён з табой
Заўсёды, дзе б ты ні хадзіў на зямлі.
Царква была Словам,
а Слова — Царквою,
І ўсе для цябе не чужымі былі,*

*Хто верыў у Слова, якое ад Бога.
Дадому прыходзіш, на чамі не спіш.
І кнігі твае — да любові дарога
Праз вецер, праз зіму, праз спёку,
праз ціш.*

*І сцежку тваю засыпае лістота,
І чайка над Мухляй анёлам ляціць.
Цыгарку кідаеш, глядзіш за палётам,
І сэрца, і голас, як сэрца, баліць...*

але ездзіць у БДУ чытаць лекцыі. Цяжка, але гэта яго і трымае. Курчыць не кінуў і не збіраецца, бо паліць ужо 60 гадоў.

2.09.2024. Тэлефанаваў Іван Чарота. Ён пра мой стан даведаўся ўчора ў Івацэвічах. Хадзіў па кніжнай выстаўцы з надзеяй сустрэцца са мной і, не сустрэўшыся, запытаўся ў Алесь Бадака, дзе я. Іван не думаў, што я ўжо два месяцы на бальнічным. Я распавёў, як са мной здарылася бяда. У самога Івана з горлам кепска. Абвастрыўся боль. Дамоў вярнуўся змардаваны дарогай і болям. Але, нягледзячы на ўсё гэта, Іван трымаецца і глядзіць на сваю будучыню з аптымизмам. Казаў, што браўся колькі разоў за пераклады, але так і не змог працаваць.

15.09.2024. Нядзеля. Па абедзе тэлефанаваў Іван Чарота, а я не пачуў. Заўважыў прапушчаны званок у гадзін сем вечара.

Патэлефанаваў. У Івана голас, у параўнанні з мінулай размовай, быў не такі хрыплы. Прайшоў Іван яшчэ два абследаванні. Знайшлі пляму. Боль не сціхае. Іван згадаў дзяцінства, калі прасіў у Бога, каб дзед, бацька і ён пражылі па 72 гады. Чаму 72? Ваню гады здавалася, што 72 гады — гэта вельмі вялікая лічба. На той час дзеду было за 72, і дзед пражыў 88 гадоў. Бацька 70. Івану зараз 72, і ён лічыць, што просьба яго спаўняецца.

26.09.2024. Чацвер. Вяртаючыся з Людмілай дадому з паліклінікі, сустрэлі Івана Чароту. Чакаў аўтобуса № 23. Ехаў на лекцыі ў БДУ. Са здароўем кепскавата. Яшчэ і ў страўніку знайшлі хваробу. Іван Аляксеевіч не здаецца. Не трэба здавацца!

31.10.2024. Тэлефанаваў Іван Чарота. Цікавіўся, ці будзем друкаваць у «Польмі» яго аспірантку. Будзем. Са здароўем у Івана кепска, але ён не падае духам.

7.11.2024. У 15.47 з працы патэлефанавала Людміла і паведаміла, што памёр Іван Чарота.

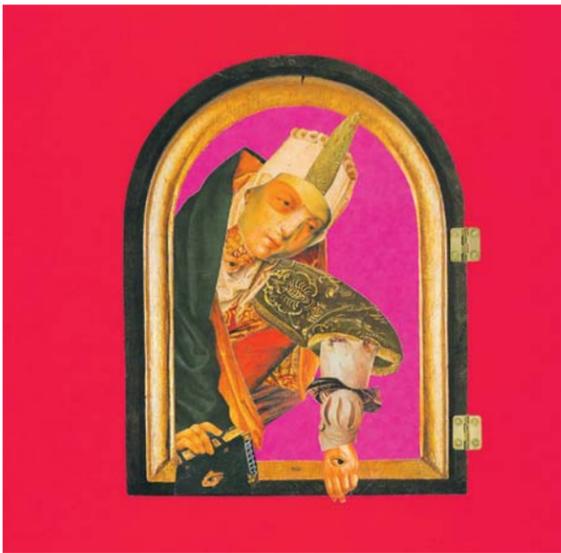
9.11.2024. З Людмілай хадзілі ў Пятра-Паўлаўскі сабор на развітанне з Іванам Чаротам.

**Віктар ШНІП
Фота Кастуся ДРОБАВА**

Выбар большасці

У галерэі «Арт-Беларусь» да 24 лістапада можна пазнаёміцца з творамі 45 пераможцаў чарговага «Асенняга салона з Белгазпрамбанкам». На працягу верасня і кастрычніка маштабны праект радаваў мінскую публіку і гасцей сталіцы не толькі разнастайнымі экспазіцыямі, але і акцыяй «Любімы час... Ноч», а таксама экскурсіямі — іх праводзіў куратар Аляксандр Зінкевіч. За выніковую ж выстаўку твораў аўтараў, якіх вылучылі гледачы, журы і кіраўнік «Асенняга салона», адказвае Кацярына Янкоўская.

«Postscriptum» — традыцыйная назва для падобных праектаў у сценах Палаца мастацтва. Арганізатары падсумоўваюць зробленае мастакамі і асэнсоўваюць густы масавага гледача, што можа дапамагчы ў стварэнні наступных праектаў, паўплываць на планы пляцоўкі. Шырокай аўдыторыі тым часам карысна даведацца пра меркаванні большасці: як робіць свой выбар, каму аддае перавагу, на што звяртае ўвагу?

Вікторыя Богуш «Прадракальнік», 2023 г.

Так, у намінацыі «Жывапіс» гледачы высока адначылі творы Марыі Богдан, Эльміры Мухтаравай, Яраславы Талаконікавай, Kate Shi і Юрыя Сяргейчыка. Апроч Kate Shi, якая запомнілася канцэптуальнымі работамі на тэму экалогіі, усе аўтары так ці інакш прадставілі свае спробы, прысвечаныя юнацтву і маладосці, часта гаворка ў іх ідзе аб цялеснасці і прыватнай прасторы. Значную ўвагу прыцягнула да сябе палатно «Нуль» Яраславы Талаконікавай, даволі нетыповае для экспазіцыі апошняга часу. Бо, па-першае, у маладых мастакоў — а такіх большасць на маштабных выстаўках у Палацы мастацтва — рэалізм не зусім у пашане, а па-другое, бытавыя сюжэты рэдка цікавяць сучасных аўтараў. А «Нуль» якраз расказвае гісторыю, так бы мовіць, стандартных хатніх тусовак. Магчыма, за створаным пазнавальным вобразам і асаблівую атмасферу, уласціваю такім сустрэчам, карціна і палюбілася гледачам.

Аляксандра Адамовіч «Дзікае паляванне караля Стаха», 2022 г.

Лізавета Янкова «Касмічная мандорла», 2024 г.

Найлепшымі скульптарамі, на думку ўдзельнікаў галасавання «Асенняга салона», сталі Аляксей Прановіч, які любіць расчуліць публіку з дапамогай сваіх мілых герояў, Ілья Гічан, неаб'якавы да жыцця прыроды, яе ўнікальнасці і характа, Ірына Рамбальская (аўтар даследуе тэму жаночасці), Валерыя Бірала, якая ўдала працуе з дрэвам, і Фёдар Шурмялёў, сёння болей вядомы як графік, хоць яго скульптуры не саступаюць па арыгінальнасці і майстэрстве выканання. Мастак заняў і 1-е месца ў намінацыі «Графіка». За ім у пераліку ідуць Міша Дайліда, Ганна Кохан, Аляксей Жукаў і Аляксандра Адамовіч. Калі мастакі з тройкі пераможцаў гучна заяўляюць пра сябе на працягу апошніх некалькіх гадоў, то два апошнія мала вядомы публіцы. Што да Аляксея Жукава, то гледачоў, якія за яго галасавалі, напэўна, не магло не ўразіць майстэрства аўтара ў перадачы прадметаў, з'яў (экспануюцца яго рэалістычныя работы, прысвечаныя Санкт-Пецярбургу, 2024 года). Творчасць Аляксандра Адамовіча прадстаўлена ілюстрацыямі да «Дзікага палявання караля Стаха» Уладзіміра Караткевіча, даволі змястоўнымі і якія адпавядаюць традыцыі, што склалася ў дачыненні да адлюстравання герояў і падзей аповесці.

У катэгорыі «Манументальна-дэкаратыўнае мастацтва» найлепшымі сталі Анастасія Чадзій, Уладзіслаў Мясешчанка, Вікторыя Драко, Таццяна Савік і Васіліса Васілеўская. Канцэптуалісты, яны плённа працуюць у выбраным стылі і, немалаважна, знаходзяць падтрымку ў гледачоў, зразуметыя імі. Некаторыя мастакі, мастацтвазнаўцы высока ацэньваюць іх работы, асаблівую ўвагу звяртаючы на старанні Анастасіі Чадзій.

У намінацыі «Фатаграфія» пераможцамі сталі Алесь Максіменка (прапаноўвае знаёмства з беларускімі краёвамі), Улада Курьловіч (у полі зроку — уласцівае розных прастор), Віталь Жыхараў (асаблівую ўвагу ўдзяляе ідэі і зместу твораў, над якімі працуе), Кацярына Ладнова (цікавы пейзажыст) і Ксенія Лакотка (захапляецца жаночым партрэтам). «Лічбавае мастацтва і калаж» прадстаўлена работамі Генадзя Дука, Анастасіі Салаўёвай, Вікторыі Богуш, Graph Calligraph, а таксама Юліі Дранец. У іх творах болей чым дзе знайшлося месца іроніі ды гумару, а іншы раз — горкай праўдзе. Між тым пачуццё пяхоты ў гледача здольны выклікаць трыпціх «Мінск. Магічны» (2023) Graph Calligraph — хто яшчэ аб'яднае ў адным творы здымкі

Валерыя Бірала «Дотык», 2018 г.

Нацыянальнага мастацкага музея, вежаў на Прывакзальнай плошчы, дома пад шпілем і некаторых іншых знакамітых будынкаў сталіцы пад зусім не мінскім зорным небам з вялізным месяцам?

У намінацыі «Інсталіяцыя і арт-аб'ект» гледачы вылучылі работы Уладзіслава Хацкевіча, арт-калектыву «К. А. К» (у яго склад уваходзяць Мар'яна Карповіч, Анастасія Акулава і Юлія Качур), Паўла Малаткова, Аляксандры Снягір і Канстанціна Самахвалава. Дзякуючы яркасці, выразнасці кампізіцыі, зразумелай ідэі, закладзенай у аснову работы, асаблівы поспех на «Асеннім салоне» мела інсталіяцыя «Рыбін тлушч» Уладзіслава Хацкевіча.

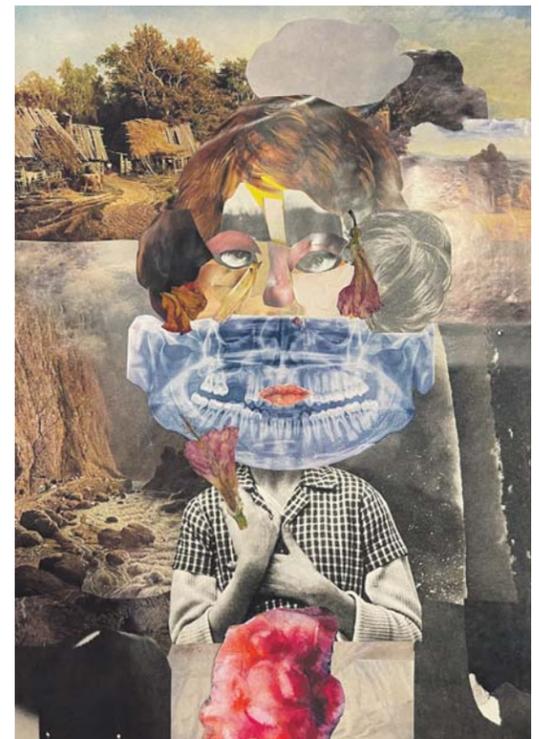
Спецыяльны прыз журы пры падтрымцы анлайн-платформы artcenter.by дастаўся Алесю Багданаву, Ганне Нічыпаровіч, а таксама Эльміры Мухтаравай. А дыпломы куратара атрымалі Ганна Мельнікава, Марта Шчэрбіч, Лізавета Янкова, Анастасія Чадзій, Юлія Цярэшка, Паліна Белая і Юлія Мацура. Спецыяльны прыз партнёра праекта «Офистон маркет» атрымала Эльміра Мухтарава, якой, нельга не заўважыць, уручылі некалькі ўзнагарод на «Асеннім салоне». Адна з найбольш упадабных публікай работ мастакі — «Начная гасця» (2024): гаворка тут ідзе пра бяссонне, ці паўдрэмоту, ці цяжкія думкі, што прыходзяць у час, калі чакаеш сон. Ключавы вобраз — пантэра, якая апускае цяжкую лапу на грудзі чалавека. Вогнішча, туман, смуга, блішчынкі... Зразумелая ідэя, сумніўнае ўвасабленне... Што і казаць, таямніц, загадак і шчырага неўразумення падчас такіх выставак-продажаў ды падвядзення іх вынікаў было заўсёды шмат, і многім, дарэчы, гэта даспадобы — важкая падстава для роздуму і дыскусій у розных колах, звязаных з выяўленчым мастацтвам. Ды калі і журы, і публіка ў чымсьці пагадзіліся — ці гэта не перамога аўтара, ці не фінал умоўнай спрэчкі, ці не сведчанне моцнага творчага патэнцыялу? У гэтых роздумах няхай кожны абапіраецца толькі на ўласныя веды і пачуцці. Банальнасць, аднак...

Уладзіслаў Мясешчанка «Пачатак», 2019 г.

Галоўнае ж — пераможцаў сёлетняга «Асенняга салона» два. Адзін з іх — фаварыт беларускай публікі жывапісец Алесь Скарабагата. Другой ўладальніцай Гранпры стала Паліна Белая: на выстаўцы «Postscriptum» прадстаўлены займальныя манументальна-дэкаратыўны партрэт без назвы 2024 года. Час знаёміцца з новым трыумфатарам!

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Юлія Дранец «Мона Ліза», 2024 г.

Марта Шчэрбіч «Незнаёмка», 2022 г.

Усевалад Швайба «Вечная Ладдзя», 2014 г.

Аляксандр Шаппо «Лазар», 1999 г.

Тэмы, што хвалююць чалавецтва

Выстаўка пераможцаў конкурсу «Нацыянальная прэмія ў галіне выяўленчага мастацтва ў 2023 годзе» праходзіць у НЦСМ. Чатыры аўтары, якія працуюць у розных тэхніках і кірунках, з дапамогай пэндзля і фарбаў адлюстроўваюць сваю творчую індывідуальнасць. Розныя тэмы, спосабы самавыяўлення, непаўторныя вобразы і стыль — кожны аматар жывапісу знойдзе для сябе нешта цікавае, што закране душу і пакіне след у патаемных кутках сэрца.

Конкурс «Нацыянальная прэмія ў галіне выяўленчага мастацтва» ладзіцца раз на тры гады з мэтай адраджэння, развіцця, папулярызацыі найлепшых традыцый і дасягненняў нацыянальнага выяўленчага мастацтва, прыцягнення да яго ўвагі шырокіх пластоў грамадства.

У экспазіцыі Нацыянальнага цэнтру сучасных мастацтваў прадстаўлены творы чатырох сучасных беларускіх мастакоў: Васіля Васільева (пераможца ў намінацыі «Жывапіс»), Аляксандра Шаппо (пераможца ў намінацыі «Манументальнае і манументальна-дэкаратыўнае мастацтва»), Усевалада Швайбы (пераможца ў намінацыі «Графіка») і Марты Шчэрбіч (пераможца ў намінацыі «Творчы дэбют»).

Дамінанта — персанальная выстаўка Васіля Васільева «Іерусалім. Спэка і холад вечнага горада», асноўная тэма якой адлюстравана ў самой назве — філасофскія разважанні аўтара пра вечнае, дзе мастак звяртаецца да Бібліі. Менавіта ў ёй, на думку Васіля Васільева, можна знайсці ўсе патэнцыйныя сюжэты літаратуры, яна змяшчае ўсе вечныя пытанні і канфлікты, што хвалююць чалавецтва.

Мастак працуе ў кірунку «лэнд-арт», стварае інсталяцыі. Звяртаецца і да традыцыйных відаў мастацтва. Вынікам гэтага стала серыя карцін, прадстаўленых на выстаўцы.

«Пачалося ўсё з гульні з маёй маленькай дачкой у «Вербніцу», а потым падцягнуліся і астатнія сюжэты і падзеі. Першым эскізам быў «Уваход Гасподні ў Іерусалім», а далей амаль кожны дзень я пісаў па эскізе ў адпаведнасці з падзеямі тыдня аж да «Уваскрэсення Хрыстова». Пазней мне прапанавалі персанальную выстаўку ў музеі Марка Шагала», — пісаў мастак пра стварэнне серыі.

Праз творчасць Васіля Васільева можна пазнаёміцца з асноўнымі рэлігійнымі падзеямі ў мастацкай форме. Для сваіх работ аўтар часцей за ўсё выкарыстоўвае алей, акрыл і нават вугаль.

У палітры адсутнічаюць яркія колеры, толькі мяккія пастэльныя адценні, якія цалкам адпавядаюць агульнай атмасферы серыі. Тэхніка накладання алею нагадвае патрэсканыя старонкі гісторыі, што пачалася шмат стагоддзяў назад. Прадстаўлены такія сюжэты, як «Нараджэнне Хрыстова», «Уваход Гасподні ў Іерусалім», «Палаванне Іуды», «Абмыванне ног», «Тайная вячэра», «Маленне аб чашы», «Хрыстос у труне», «Аплакванне Хрыста. Пакладанне ў труну», «Галгофа», «Хрыстос і Пілат», «Уваскрэсенне Хрыстова».

Васіль Васільев «Уваход Гасподні ў Іерусалім», 2021 г.

Другі ўдзельнік выстаўкі Усевалад Швайба — член Беларускага саюза мастакоў, лаўрэат VII Міжнароднага конкурсу мастацтваў Універсітэта Такасакаі, старшы выкладчык кафедры мастацтваў факультэта сацыякультурных камунікацый БДУ. Яго персанальная выстаўка «Апярэнне ліній» расказвае пра даступны і просты інструмент для выказвання думак і ідэй — лініі. Менавіта з ліній пачынаецца любое абазначэнне, адлюстраванне канцэпцыі і разважанняў праз плоскасць, якая заклікае пакінуць след памяці пра нас для будучых пакаленняў. Гэта сродак перадачы самому сабе і суразмоўцы розных знакаў, літар, нот, іерогліфаў, малюнкаў, спробы апісаць свае эмоцыі і пачуцці. З дапамогай ліній мастак спрабуе зафіксаваць вобразы, а потым абрысы набываюць большую выразнасць, гатовыя стаць сапраўдным творам.

Усевалад Швайба таксама выкарыстоўвае прыглушаныя адценні ў сваіх жывапісных работах, а лінаграфіюры і літаграфія па традыцыі — у чорна-белым выкананні. Сярод сродкаў

выяўлення таксама — каляровая і чорная туш, алей. Асноўная тэма экспазіцыі — адлюстраванне складаных чалавечых пачуццяў, думак і эмоцый. Мастак быццам пранікае ў душы людзей, спрабуе прааналізаваць унутраны свет чалавецтва. Асабліва ўражвае серыя работ «Унутраныя двары» (2020), якая складаецца з пяці частак. Кожны твор — падарожжа па лабірынтах душы, дзе на шляху сустракаюцца вельмі розныя жыхары...

Персанальная выстаўка Аляксандра Шаппо «Дрэва дарог» прымушае заду-

наш беларускі архетып, наша дрэва дарог».

Літаграфія майстра «Рагвалод», «Ной» і «Хрышчэнне» абуджаюць фантазію і паказваюць схаваныя аўтарам у тонкіх лініях малюнка сэнсы. Мяккія сілуэты скульптур адлюстроўваюць лёгкі і добразычлівы характар беларусаў, а твор «Дрэва дарог» — своеасаблівы цэнтр экспазіцыі — аб'ядноўвае культурныя коды ў адзінае цэлае.

Яркімі колерамі і лірычнымі пейзажамі вылучаецца персанальная выстаўка Марты Шчэрбіч «Пачатак». У назве сканцэнтравана ўсё, што чакае мастачка ад свайго творчага шляху. Гэтыя работы вельмі важныя для яе, бо сімвалізуюць пачатак чагосьці маштабнага і цікавага.

Большая частка твораў, прадстаўленых у экспазіцыі, выкананы ў жанры партрэта. Можна заўважыць, з якім трапятаннем мастачка ставіцца да дэталю. Ёсць магчымасць убачыць маштабную работу «Калейдаскоп», з якой Марта Шчэрбіч перамагла ў намінацыі «Творчы дэбют» — гісторыя, створаная па дзіцячых успамінах аб вобразах, якія дзяўчынка ўбачыла ў сне.

Васіль Васільев «Нараджэнне Хрыстова», 2021 г.

Важнай часткай твораў з'яўляецца і рамка, якая вельмі пасуе да атмасферы кожнай работы. Пейзажы мастачкі захоўваюць настрой і стан прыроды ў момант стварэння твора. Аўтар адлюстроўвае свой свет, які напоўнены ўласным сэнсам, гісторыямі, фантазіямі і чараўніцтвам.

Выстаўка працуе да 15 снежня.

Лізавета КРУПІЯНЬКОВА,
фота аўтара

Важнасць прысутнасці

Выстаўка «Чароўная тканіна прыроды Івана Дмухайлы», прымеркаваная да 110-годдзя майстра, працуе ў Нацыянальным мастацкім музеі да 8 снежня. У экспазіцыі прадстаўлена каля 40 жывапісных твораў з калекцыі музея і збору сям’і мастака. Так, дэманструюцца пейзажы, створаныя Іванам Дмухайлам на працягу 1950—2000 гадоў. Куратар выстаўкі — старшы навуковы супрацоўнік аддзела беларускага мастацтва ХХ—ХХІ ст. Юлія Загорская, сукуратар — вядучы навуковы супрацоўнік аддзела Наталля Сяліцкая. Увазе чытачоў «ЛіМ» — фрагменты выступленняў гасцей вернісажу.

«Вясна», 1962 г.

Генеральны дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея, кандыдыт мастацтвазнаўства Ганна Конанова:

— Многія заўважаюць, што Іван Сямёнавіч — вельмі моцны каларыст. Не спрачаючыся з гэтым меркаваннем, адзначу, што для мяне ён яшчэ і выключны танавік — мастак, які тонка адчуваў тон. Пацучце колеру і тону было ў яго сапраўды абсалютным. Нават не ў звязцы танальных адносін і кантрастаў — у вобразе самога палатна. Мастаку былі вельмі блізкія жамчужны каларыт, серабрыстая танальная гама Вітольда Каэтанавіча Бялыніцкага-Бірулі, мастацтва асобнай плеяды майстроў. За гэтым серабрыстым гучаннем яго палотнаў чутна тонкая душа аўтара, улюбёнага ў сваю радзіму Украіну, улюбёнага

ў Беларусь, якая стала пасля Вялікай Айчыннай вайны яго прафесійнай радзімай. Ён захапляўся нашай прыродай, якая жывіла яго душэўныя, духоўныя, мастакоўскія сілы.

Заслужаны дзеяч мастацтваў, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Уладзімір Уродніч:

— Адкрыццё выстаўкі твораў Івана Сямёнавіча — падзея для тых, хто павяжае і любіць станковы жывапіс. Майстар, з творчасцю якога сёння ёсць магчымасць пазнаёміцца бліжэй, меў сваю танальнасць душы. У станковым мастацтве жывуць толькі такія людзі. Гэта своеасаблівы аазіс, куды менавіта па такім патрабаванні — па гэтай

танальнасці — правяраецца чалавек: ёсць яму там месца ці няма... Палотны, прадстаўлены на выстаўцы, проста цудоўныя. Ды не скажаш, што ніякай музыкі не гучала, калі Іван Дмухайла працаваў над імі. Мне гэтага адчування ў сучасным жыцці надта не хапае. Здаецца, з кожным днём, з кожным годам важнасць прысутнасці сапраўднага мастацтва неабходная. Чаму менавіта такая народная мелодыя, якая ідзе ад сэрца, нам так патрэбна? Чаму яе сёння так не хапае?

Мастак Леанід Хобатаў:

— Баюся навізаць сваё меркаванне, бо ўсё ж я сам творца, калега Івана Дмухайлы і блізка яго ведаў, быў сведкам яго асабістых перажыванняў, рэалій, у якіх той існаваў, яго стаўлення да мастацтва... Але сумленне і абставіны абавязваюць мяне да выказвання сваёй думкі. Прызнанне давалася Івану Дмухайлу цяжка. «Заслужанага» атрымаў, калі яму было за 80 гадоў. Вельмі позна... Між тым вырашыць праблему пейзажа, прасторы, колеру і тону — архікладаная задача, не ўсе з ёй спраўляюцца. А яму гэта ўдалося. Ёсць вялікая колькасць яго работ, дзе праяўлена вельмі сур’ёзнае дасягненне ў навізне, у пастаноўцы пытання аб форме. Прышоў час — і Іван Дмухайла здабыў аўтарытэт, атрымаў званне заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, дабіўся прызнання і ўнутры Беларускага саюза мастакоў, і ў грамадстве. Гэта надзвычай важна для мастака. Бо адысці ў нябыт зусім нескладана, гэта часцей за ўсё

і здараецца, а застаюцца ў мастацтве і яго гісторыі далёка не многія. Ды, на жаль, жыццё разбіраецца па-свойму —

«У гарах», 1961 г.

з’яўляюцца свае аргументы, паўстае цензура. А цензура — гэта час, які вызначае, ці мае мастак права заставацца ў гісторыі, у культуры.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Адчуць лёгкасць і — узляцець

Персанальная выстаўка Яны Сурмачэўскай «Распрастай крылы!» адкрылася ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры». У экспазіцыі — акварэльныя работы творцы, прысвечаныя птушкам Беларусі, мясцовым краявідам і выдатным беларускім творцам. Выстаўка адлюстроўвае багацце нашай флоры і фаўны праз мяккі і лёгкі сілуэт акварэльнага жывапісу.

Яна Сурмачэўская расла ў атачэнні творчых асоб: мастакоў, скульптараў, музыкантаў, што ў значнай ступені паўплывала на выбар жыццёвага і прафесійнага шляху. У 2007 годзе скончыла Мінскую дзяржаўную гімназію-каледж мастацтваў з адзнакай па спецыяльнасці «Дызайн» (графічны). З 2007 да 2012 года навучалася ў Беларускай дзяржаўнай

«Апошні дзень лета», 2024 г.

акадэміі мастацтваў па спецыяльнасці «Дызайн прадметна-прасторавага асяроддзя».

Падчас сваёй прафесійнай дзейнасці распрацавала шмат разнастайных дызайнерскіх праектаў. У 2015—2016 гг. супрацоўнічала з РУП «Белпошта», ВЦ «Марка»: малявала ад рукі партрэты культурных дзеячаў Беларусі, падрыхтавала арыгінал-макет канверта, маркі і спецыяльнага штэмпеля да значных і юбілейных дат (100 гадоў з дня нараджэння Зінаіды Іванаўны Браварскай, 150-годдзе Льва Самойлавіча Бакста, 150 гадоў з дня нараджэння Мітрафана Віктаравіча Доўнар-Запольскага, Маладзечна — культурная сталіца Беларусі — 2016), якія прадстаўлены ў экспазіцыі.

З 2014 да 2020 года Яна Сурмачэўская займалася рэстаўрацыяй іканапісу. З 2019 года — член Беларускага саюза дызайнераў. Сёння займаецца дызайнам,

піша карціны на заказ у розных тэхніках і матэрыялах, а таксама праводзіць майстар-класы па акварэлі.

Выстаўка «Распрастай крылы» — серыя твораў, прысвечаных птушкам Беларусі. Пакуль праект налічвае каля 60 работ, але мастачка плануе «выгадаваць» усіх птушак краіны, а іх больш чым 300 відаў.

«Птушкі — маё захапленне, натхненне, мая філасофія. Колькі сябе памятаю, адчувала крылы за спінай. Заставалася толькі навучыцца лятаць. З дзяцінства я з захапленнем назірала за птушкамі, бо хацелася таксама рассякаць паветра, адчуваць лёгкасць і глядзець на свет з іншага ракурсу. З таго часу я шукаю і знаходжу гэтыя магчымасці. І ў нейкі момант адшукала ідэальны спосаб — распрастаць крылы з дапамогай мастацтва», — падзялілася Яна Сурмачэўская.

У сваёй серыі «Птушкі Беларусі» аўтар імкнецца паказаць любоў да птушак і роднага краю. У кожнай карціне яна спрабуе захаваць кавалачак свайго захаплення, каб было адчуванне, што ў наступны момант птушка варухне крыламі і прыгожа заспявае.

Акварэль — любімая тэхніка Яны Сурмачэўскай. У залежнасці ад характару і выгляду птушкі мастачка выбірае тэхніку: акварэль па-мокраму, ала-прыма, лесіроўка, акварэльная графіка і г. д. «Кожную птушку я выгадоўваю да таго моманту, пакуль яна не паглядзіць на мяне сваімі вачыма і не скажа «Вітаю!» І кожны раз гэтае прывітанне нечаканае і рознае», — раскажала творца.

Акрамя птушак, у экспазіцыі прадстаўлены выявы мясцовых і экзатычных жывёл, партрэты і пейзажныя замалёўкі. Апошнія па стылістыцы нагадваюць кірунак кітайскага жывапісу «Хуа Няа» («Кветкі і птушкі»). І гэта невыпадкова, бо матэрыялам для такіх твораў служыць чорная ці каляровая

туш, якая па ўласцівасцях нагадвае акварэль. Тонкія, амаль празрыстыя лініі творцы паўтараюць прыродныя сілуэты граў і кветак. Быццам гэта не карціна, а толькі адбітак сапраўдных раслін.

Адметная рыса акварэльнага жывапісу — лёгкасць, свабода і багацце адценняў. Такія творы вельмі складана «перагрузіць», таму кветкі і птушкі, пейзажы і партрэты атрымліваюцца натуральнымі.

«Кугакаўка шэрая», 2024 г.

У межах праекта будуць праходзіць сустрэчы і майстар-класы з мастачкай. Падрабязнасці ўдакладняйце ў галерэі «Універсітэт культуры».

Выстаўка працуе да 18 лістапада.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

«Сініца вусатая», 2024 г.

Жаўрук — птушка вясная

Задаткі ў многім закладваюцца ў маленстве. Часцей яно праходзіць там, дзе чалавек нарадзіўся. Але часам бывае — у іншым месцы, куды пераезджаюць бацькі. Так адбылося і з паэтам Алесем Жаўруком, у сапраўднасці Сінічкіным. Ён нарадзіўся 19 жніўня 1910 года ў горадзе Сянно, але сям'я неўзабаве пераехала ў Рагачоў, дзе бацька быў бухгалтарам казначэйства. Усё складалася добра. Хоць жылі на прыватнай кватэры, гарсавет выдзеліў зямлю для пабудовы ўласнага дома. Ды нечакана прыйшла бяда. Дзмітрый Сінічкін раптоўна захварэў на тыф і памёр. Маці засталася з трыма дзецьмі, а неўзабаве нарадзілася яшчэ адно. Лізавета Сцяпанавна працавала акушэркай, зарплата мізэрная. Удалося паставіць толькі маленечкую хацінку. Але яна для школьных сяброў Шуры, як яны яго называлі, стала гасцінным домам. Найперш ён здружыўся з Аляксеем Зарыцкім. Розніца ва ўзросце была невялікая: Аляксей нарадзіўся 22 сакавіка 1911 года. Таксама ў Рагачове быў прышлым, родам — з Хоцімска.

Яго ўспаміны «Голас з далёкай вясны» шмат апавядаюць аб тым, чым прывабліваў юны гаспадар з Мельнічнай вуліцы. Алесем стаў, калі сур'ёзна ўзяўся за піяро. Чаму Жаўруком, лідзе не згадаваў. Хоць здагадацца няцяжка. Жаўрукі — птушкі вясновыя. Яны першымі прылятаюць, каб размясціцца на праталінах, пагрэцца пад промнямі сонца. Сабраўшыся разам, шукаюць месца для гняздоўя.

Нібы той жаўрук, хацеў як мага хутчэй знайсці сваё месца ў літаратуры Шура Сінічкін. Аляксей Зарыцкі прыгадаваў: «Помню, як я здзівіўся, калі ўпершыню зайшоў да Шуры і ён мне паказаў невялічкі рукапісны часопіс з кароценькімі апавяданнямі, вершамі і малюнкамі. Усё гэта напісаў і намалюваў ён сам. Пісаў Шура пра забаўныя выпадкі з сямейнага жыцця, пра сваіх школьных таварышаў. Ды гэтак складна, радок да радка і ўсё ў рыфму, як у сапраўднага паэта». І гэта ў 11 гадоў!

Пасябралі яны з чацвёртага класа, калі «вучыліся разам, садзелі на адной парце, і рэдка выпадаў такі дзень, калі ён не заходзіў дамоў да мяне альбо я да яго». Удвух выпускалі гумарыстычную газету «Смех і слёзы», якую з дазволу педагогічнага савета вывешвалі ў класе. Шура ж яшчэ друкаваўся і ў агульнашкольнай газеце, а ўжо крыху пазней, у 1926 годзе, васьмікласнікам стаў выступаць і ў акруговай газеце «Камуніст», у абласной «Магілёўскай селянін». З'явіліся яго творы і ў зборніку «Вясна» — дадатку да «Камуніста». Прагай вясновага абнаўлення жыцця была напоўнена і яго творчасць, якую ўспрымаў «песенным шляхам».

У 1927 годзе паступіў у Рагачоўскі педагогічны тэхнікум. Закончыўшы яго, настаўнічаў у саўгасе «Сосны» Любанскага раёна. Прадоўжыў вучобу ў Маскоўскім інстытуце гісторыі, філасофіі і літаратуры імя М. Г. Чарнышэўскага, якую завяршыў у 1938 годзе. Паступіў у аспірантуру пры Акадэміі навук Беларусі, але ў 1939 годзе быў прызваны ў Чырвоную Армію.

Пісаў і друкаваўся шмат. Выйшлі кнігі «Ручаіны» (1936), «Дняпро выходзіць з берагоў» (1938), асобнае выданне паэмы «Крывёю сэрца». Разам са сваім сябрам Андрэем Ушаковым напісаў паэмы для дзяцей «Пра майго таварыша» і «Пра слаўных папанінцаў нашага дзетсада» (абедзве 1939). У 1950 годзе з'явіўся зборнік вершаў для дзяцей «Пра майго катка».

Наколькі блізкай і дарагой стала яму Рагачоўшчына, добра відаць з «Рагачоўскага сшытка», напісанага ў 1936 годзе. Можна назваць яго нізкай вершаў, можна — паэмай. Усё адно гучыць прызнанне ў любові гораду маленства і юнацтва, які на ўсё яго кароткае жыццё застаўся тым прычалам, які пасля пастаянна вабіў да сябе:

*Засталося пакланіцца клёнам
Ды ускінуць куртку на плячо.
Не сумуй на гося, у
Мой зялёны,
Мой птушыны горад Рагачоў.*

З найлепшых твораў Алеся Жаўрука — не толькі «Рагачоўскі сшытак», але

і паэма «Крывёю сэрца», прысвечаная грамадзянскай вайне ў Іспаніі — гадоўны яго мастакоўскі набытак. Жанр твора ён вызначыў як «Гвадарамская аповесць». Па назве горада Гвадарамы, што ўваходзіць у правінцыю Мадрыд. У якасці эпіграфа ўзяў знакаміты радкі Міхаіла Святлова «Гренада, Гренада, Гренада мая». Паколькі ў жанравым вызначэнні гэтага аповесць, хай сабе і паэтычны, то выкарыстана адпаведная форма ўзнаўлення аднаго з эпізодаў, што мелі месца ў Іспаніі.

Застаўшыся ў пятнаццаць гадоў сірагой пасля гібелі ў шахце бацькі, адна з гераінь твора думала, як выжыць: «Пайшла Франсіска ў белы свет // Шукаць прытулку <...>». Разлічвала знайсці родную цётку, якая жыла ў Мадрыдзе, ды не знайшла. Але пашанцавала, калі трапіла да мадысткі. Хоць «хай, бывала, без прычыны // За нестрыманы ўздых адзіны // Патронна біла па шчаках», дзяўчына неж стала на ногі. А праз тры гады напаткала матроса Хазэ, якога пакахала. Зблізіла іх і барацьба супраць францыстаў.

Пасля таго, як Хазэ «смерць губы смагляя скавала, // І толькі па дрыжанню іх // Дзяўчына з жахам прачытала: // "Цяпер змагайся за дваіх" <...>». Тое, на што спадзяваўся Хазэ, прагучала загадам, а загад, як вядома, выконваюць. Якраз у гэты момант «Гвадарамская аповесць» набывае актыўнае дзеянне: «І вось, бляднеючы, Франсіска // Крычыць праз гул сама сабе: // "Цяпер, мадрыдская мадыстка, // Усе надзеі на цябе!"». Змагалася да апошняга кулямётнага патрона. Пасля спадзяванне заставалася на пісталет: «Шэць куль бандытам // І толькі сёмуо сабе».

У войску Алесь Жаўрук служыў у дывізіённай газеце ў Магілёве. Праз тры месяцы дывізію перавялі ў горад Белград. А ў лютым 1941 года ў Арле пачаў працаваць у газеце ваеннай акругі. З рэдакцыяй і трапіў на фронт. Але ў першыя дні вайны давалося адступіць у бок Смаленска. З іншымі рэдакцыйнымі работнікамі трапіў пад страшэнную бамбёжку. Хоць выжылі, але раніцой высветлілася, што штаба арміі і рэдакцыі на месцы не было. Толькі 11 ці 12 лістапада 1941 года дабраліся да Масквы. А ў канцы месяца быў прызначаны пільменнікам армейскай газеты «На зашчыту Родины». Існавала і такая пасада. Спачатку газета была 58-й рэзервавай арміі, а пасля яе перайменавалі ў 62-ю, што праславілася пад Сталінградам.

Пісаў не толькі артыкулы, нарысы, але і вершы. Дзякуючы яму з'явіўся і аддзел сатыры і гумару. А аднойчы прапанаваў на некалькіх старонках газеты расказаць аб баявым вопыце. Яго намер ухвалілі. У асноўным сам і апавядаў пра разведчыкаў, сувязістаў, артылерыстаў, сапёраў... Не было такой армейскай прафесіі, якая б не цікавіла яго. Рэдактар часта ставіў у прыклад іншым журналістам: «Вучыцеся так працаваць над матэрыялам, як Аляксандр Сінічкін». Шмат жа пісаў таму, што ў рэдакцыі доўга не затрымліваўся. Кожныя 3—4 дні вызджаў у часці, прывозіў новыя цікавыя матэрыялы.

Алесь Жаўрук.

17 чэрвеня 1942 года рэдакцыя прыбыла ў Сталінград. Праз сем дзён пачаліся абарончыя баі. У такі адказны момант газета «На зашчыту Родины» выйшла з перадавым артыкулам «Зялёны мундзір на Доне», прасякнутым гневам на захопнікаў, упэўненасцю ў тым, што яны будуць разгромлены, бо краіна адзіная ў імкненні знішчыць нямецкі фашызм. У гэтым палітрук Аляксандр Сінічкін быў упэўнены. Такія думкі і ўклаў у перадавы артыкул, які рэдактар газеты даручыў яму пісаць.

А вайна працягвалася. Дзень за днём, тыдзень за тыднем... Здавалася, баі ніколі не скончацца, бо рашучасць ворагаў не ведала меж. Але захопнікам процістаяла іншая рашучасць: здзіўляльнай сілы мужнасць, гераізм савецкіх байцоў. Пра найлепшых абаронцаў апавядалася на старонкай армейскай газеты. Пра іх пісаў і палітрук Аляксандр Сінічкін. Не толькі з традыцыйнымі газетнымі жанрамі выступаў. На перамогу над фашыстамі натхняла і яго паэзія.

Некаторыя артыкулы друкаваліся ў газеце «Комсомольская правда» за подпісам «Політрук А. Сінічкін». Змешчаны яны і ў кнізе «Крывёю сэрца», у 1987 годзе выпушчанай выдавецтвам «Мастацкая літаратура», у якой надрукаваны творы Алеся Жаўрука, успаміны пра яго. У асноўным гэта вершы патрыятычнага зместу, як таго і вымагаў час барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Сярод іх вылучаецца «Ружа», у якім апавядаў пра тое, як воіны ў перапынку паміж баямі ўспамінаюць свае родныя мясціны. У выніку «мясцовы патрыятызм» як бы ператвараецца ў патрыятызм савецкі — той, што і прывёў да перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. А ўсё пачалося з песні:

*А ці міг, ці век — не знаў ніхто там,
Колькі моўчкі праляжалі мы
На краі сыпучага сумёта
Пасярод марознае зімы.
Толькі раптам лютаяўская сцюжа
Адступіла быццам, адлягла.
Чую і не веру сам я — «Ружа»,
«Ой, расцвіла ружа, расцвіла...»
Азірнаўся: ціха ў задуменні
Сам сабе спявае замаліт.*

«Ружа», нечакана «расцвіўшы» зімою, так уразіла ўсіх, што «нікне поўнач цемнем, // Іншыя ўстаюць хлапцам палі. // Случына каму, каму у песні // Амсіслаўшчына яго ўстае, // Мне ж — рачэнскі край, маё Палессе, // Вербы, вочы ясныя твае». Ды не толькі беларусы ўслухаліся ў песню: «І узбек, сусед мой, вочы мружыць // (Што ён прыгадаў

у той цішы?), // Слухаў, слухаў і ўсміхнуўся: «Ружа, // Ружа, — зноў ён паўтарыў — якшы». // І да самае атакі потым // Больш не думалі аб сцюжы мы // На краі сыпучага сумёта // Пасярод марознае зімы».

Завяршэнне твора — прызнанне ў любові да Радзімы — без гучных слоў, без клятваў у вернасці, без той лозунгавасці, якой было шмат раней і нямала сёння, якая проста нівеліруе добрую ідэю, выглядае штучнай і надуманай. А як хораша любоў гэтая прагучала ў Алеся Жаўрука:

*Так заўжды хвілінамі цяжкімі
Саграваеш ты, Радзіма, нас,
Зор сваіх святлом, вялікім імем,
Шчыраю нарадай ў добры час!
Вестачкай паштоўкі нечаканай,
Пачкам папярост, здалёк прысланым,
Песняю сардэчна свайёй,
Проста думкай аб табе адной.*

23 жніўня 1942 года Алесь Жаўрук атрымаў ад жонкі ліст, што ў яго нарадзіўся сын. На жаль, гэты дзень стаў і апошнім у яго жыцці.

Ён быў з тых твораў, на якіх ускладваліся немалыя спадзяванні. Дарэчы, не толькі ў Беларусі. На яго другую кнігу «Дняпро выходзіць з берагоў» 10 верасня 1939 года адгукнулася «Літаратурная газета». Звярнуў на яе ўвагу паэт і крытык Рыгор Левін. А праз 42 гады, у сёмым нумары часопіса «Новый мир» за 1981 год, Рыгор Міхайлавіч выступіў з вершам, прысвечаным памяці нашага земляка — «Алесю Жавруку». На пытанне Алеся Зарыцкага, складальніка кнігі «Крывёю сэрца», што падштурхнула яго да гэтага, адказаў: «У тых гады, пачынаючы сваю працу ў літаратурнай крытыцы, я ставіў перад сабой задачу: у кожным новым артыкуле адкрываць новае літаратурнае імя, паступова нібыта ахопліваючы паэзію народаў СССР, — украінскую і беларускую мовы я ведаў, армянскую і грузінскую — вывучаў». Прызнаваўся, што «кніга А. Жаўрука мяне ўсхвалявала роднасцю матываў і пачуццяў. І цяпер памятаю яе вокладку — зеленавата-блакітны фон. <...> Ад кнігі павеяла свежасцю, маладосцю, юнацтвам».

Высока ацэньваючы гэты зборнік, у той рэцэнзіі Рыгор Левін заўважаў, што Алесь Жаўрук «сваімі паэтычнымі прыёмамі працягвае традыцыю лірычнай паэзіі Багрыцкага, Святлова. <...>. Часам уплыў любімых паэтаў выступае ў Жаўрука вельмі яркава. Але шчырасць і прастата яго вершаў гавораць усё ж пра тое, што яны вынік не кніжнага ўспрымання тэмы, а непасрэдна перажытага і адчутага».

Адно параўнанне з аўтарамі, якія ў той час былі на слыху многіх паэтаў, шмат значыла. Як і такая ацэнка: «Жаўрук — адзін з тых маладых паэтаў, якіх трэба назваць маладымі не з-за іхняга ўзросту альбо паэтычнага стажу, а таму, што яны — паэты маладыя». А праз шмат гадоў дадаў: «Я б сёння сказаў, паэты, якія пішуць пра маладосць».

Важкі сэнс набывае і завяршэнне ўспамінаў Рыгора Міхайлавіча: «Ніколі вока на вока не сустракаўся я з Алесем Жаўрукам. І ўсё ж — гэта была дружба, хаця і без сустрэч». Самога паэта не бачылі і ніколі не ўбачым. Аднак, чытаючы яго творы, адчуем тое, што хваляла яго, чым жыў ён, аб чым марыў. Становіцца відавочным, што ўсё ж, беручы псеўданім Жаўрук, ён адчуў сябе і літаратурнай птушкай. Магчыма, такой, якая хоча быць у паэзіі адной з першых. Я з гэтым пагаджаюся. Гэта таксама праяўленне сяброўства. Хай сабе і без асабістага знаёмства з ім, а праз напісанае.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Сустрэча двух талентаў

Мастацкая галерэя Міхаіла Савіцкага запрашае наведаць выстаўку «Два майстры. Два сябры», прысвечаную мастакам кіно Вячаславу Кубараву і Яўгену Ігнацэву. Праект падрыхтаваны сумесна з рэспубліканскім аб'яднаннем «Беларускі саюз кінематаграфістаў» і прысвечаны 100-годдзю айчыннага кіно і 30-годдзю Мінскага міжнароднага кінафестывалю «Лістапад».

У экспазіцыі прадстаўлена каля 80 жывапісных работ і эскізаў выдатных мастакоў беларускага кіно. Усё жыццё за служанага дзеяча мастацтваў Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Яўгена Ігнацэва і заслужанага дзеяча мастацтваў Вячаслава Кубараву звязана з кінастудыяй «Беларусьфільм», куды яны прыйшлі адразу пасля заканчэння Усерасійскага дзяржаўнага ўніверсітэта кінематаграфіі імя С. А. Герасімава.

Вячаслаў Кубарав у якасці мастака-пастаноўшчыка ўдзельнічаў у стварэнні 35 мастацкіх кіна- і тэлефільмаў. Ён працаваў з такімі майстрамі беларускага кінематографа, як Уладзімір Корш-Саблін, Барыс Сцяпанавіч, Віктар Тураў, Ігар Дабралюбаў, Вячаслаў Нікіфараў і інш. Інтэрэсы мастака не абмяжоўваліся кіно. Вячаслаў Кубарав актыўна развіваўся ў сферы сюжэтна-тэматычнай карціны, лірычнага пейзажа і нацюрморту. З 1963 года прымаў удзел у рэспубліканскіх, усаюнальных і міжнародных выстаўках.

Мастак працаваў над такімі кінастужкамі, як «Чорны бусел», «Пайсці і не вярнуцца», «Апазнанне», «Круглянскі мост», «Час-не-чакае», «Вялікае супрацьстаянне», «Альпійская балада», «Паланэз

Агінскага», «Шчаслівы чалавек», «Аблокі», «Масква — Генуя» і інш.

На выстаўцы «Два майстры. Два сябры» прадстаўлены эскізы майстра да фільмаў «Паланэз Агінскага» (зала палаца), «Дзяржаўная граніца» (фільм чацвёрты, «Расстрэл»), «Альпійская балада» (сцэны «Уцёкі» і «Заводская сцяна»). Яны знаёмяць наведвальнікаў з таямнічым кінамастацтвам раскадраўкі Вячаслава Кубараву да розных фільмаў. Большую частку экспазіцыі складаюць жывапісныя работы аўтара. Мастак аддае перавагу такім жанрам, як пейзаж і нацюрморт. Творы Вячаслава Кубараву нагадваюць падарожныя нататкі, толькі ў жывапісным варыянце. Разам з мастаком можна наведаць горад Мурманск, камяністае ўзбярэжжа вострава Дыксан. Ёсць тут і беларускія краявіды, якія

Яўген Ігнацэў «Вось і восень прыйшла», 2004 г.

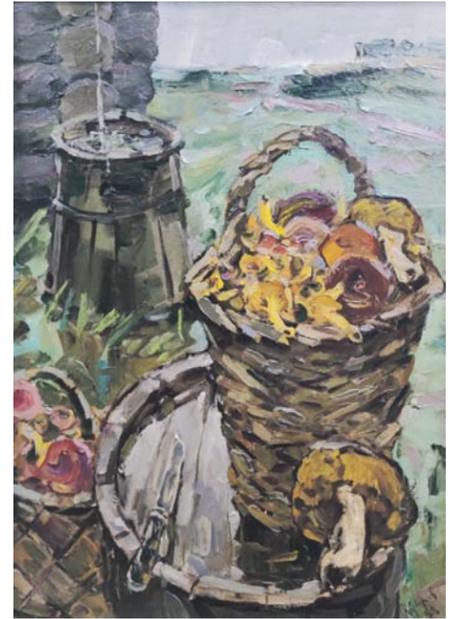
адлюстроўваюць прыгажосць роднай прыроды ў розныя поры года.

Матывы беларускай вёскі прасочваюцца ў нацюрмортах аўтара. Колеравая палітра цалкам адпавядае восеньскаму настрою. Яркія, насычаныя фарбы, спалучэнне халодных і цёплых адценняў падкрэсліваюць імпрэсіянісцкі кірунак творчасці Вячаслава Кубараву.

Яго сябар Яўген Ігнацэў пасля ўніверсітэта таксама прыехаў у Мінск працаваць мастаком-пастаноўшчыкам на «Беларусьфільме», дзе на працягу 30 гадоў супрацоўнічаў з такімі вядомымі рэжысёрамі, як Міхаіл Пташук, Віктар Тураў, Вячаслаў Нікіфараў, Валеры Рыбараў і інш. З 1987 да 1993 года быў галоўным мастаком кінастудыі «Беларусьфільм». Прымаў удзел у рэспубліканскіх і міжнародных выстаўках.

Мастак быў заняты ў такіх карцінах, як «Трэцяя ракета», «Праз могількі» (уваходзіць у спіс ЮНЕСКА 100 найлепшых фільмаў пра вайну), «Чакай мяне, Ганна», «Полымя», «Пункт адліку», «Лясныя арэлі», «Сын старшыні», «Чорнае сонца», «Сведка», «Радаўніца», «Чужая вотчына» і інш. За удзел у стварэнні фільма «Людзі на балочце» ўганараваны Дзяржаўнай прэміяй СССР.

На выстаўцы — жывапісныя работы майстра. Пераважае пейзажны жанр, але сустракаецца і партрэт. У адрозненні ад свайго калегі Яўгена Ігнацэва працуе ў стылі рэалізму. На карцінах майстра — беларускія краявіды. Мастак выкарыстоўвае мяккія пастэльныя колеры, якія падкрэсліваюць натуральную прыгажосць прыроды ў розных яе праявах. Творчасць Яўгена Ігнацэва — спакой і гармонія, якіх так не хапае сучаснаму чалавеку ў свеце прагрэсу

Вячаслаў Кубарав «Грыбная пара», 1983 г.

і інфарматызацыі. Атмасфера яго твораў прымушае спыніцца і задумацца пра ўласныя і агульначалавечыя каштоўнасці, прааналізаваць свае пачуцці і пасля доўгага і бесперапыннага бегу нарэшце ўздыхнуць з палёгкай.

Жывапісныя творы і эскізы Вячаслава Кубараву і Яўгена Ігнацэва захоўваюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў, фондзе Беларускага саюза мастакоў, Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа і ў прыватных калекцыях па ўсім свеце.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

зваротная сувязь

У храме разумных думак

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты». Размова пойдзе пра мастака, паэта Фёдара Ястраба. У чацвер — публіцыстычная перадача Настасі Ермалюк «Свет мастацкага слова».

Радыёверсію тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча можна паслухаць у нядзелю і панядзелак.

Гэтым разам — сустрэча з пісьменніцай, журналісткай, заслужаным дзеячам культуры Алінай Грышкевіч.

Па буднях у праграме «Літаратурная анталогія» — раман «Знесены ветрам» Маргарэт Мітчэл. У «Радыебібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — раман «Чорны замак Альшанскі» Уладзіміра Караткевіча (чытае Алег Вінярскі).

У праграме «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Максіма Лужаніна.

«Літаратурныя гісторыі» пазнаёмяць з апавяданнямі айчынных і замежных аўтараў.

Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» — казка «Маша і яе чароўны лес» Таццяны Дамаронак. Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа».

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

15 лістапада — у бібліятэку № 5 (вул. Казлова, 2) на прэзентацыю кніг Валянціны Драбышэўскай. Пачатак у 11.00.

18 лістапада — на прэзентацыю міжнароднага калектыўнага зборніка «Победил. Перамаглі», прысвечанага 80-годдзю Вялікай Перамогі. Імпрэза пройдзе ў Доме літаратара (мемарыяльная зала). Пачатак у 16.00.

19 лістапада — у публічную бібліятэку № 5 (вул. Казлова, 2) на пасяджэнне клуба «Спадарыня», прысвечанае 100-годдзю часопіса жанчын Беларусі «Алеся». Пачатак у 16.30.

19 лістапада — у Цэнтральную бібліятэку імя Янкі Купалы (вул. В. Харужай, 16) на прэзентацыю кнігі Тамары Кавальчук «Добroe сердце». Пачатак у 17.00.

20 лістапада — у літаратурнае аб'яднанне «Шчырасць» пры публічнай бібліятэцы № 22 (вул. Я. Чачота, 23) на творчую сустрэчу з кіраўніком Школы самааздараўлення Валянцінам Талкачовым. Пачатак у 16.00.

20 лістапада — у бібліятэку № 5 (вул. Казлова, 2) на сустрэчу клуба МГА СПБ «Азарэнне», заснаванага пры дзяржаўнай установе «Тэрытарыяльны цэнтр абслугоўвання насельніцтва Савецкага раёна г. Мінска» «Жизнь нам дана на

добрыя дела». Пачатак у 17.30.

21 лістапада — у дзідэячы сад № 425 (вул. Адзінцова, 24) на літаратурна-музычнае свята. Пачатак у 10.00.

22 лістапада — на творчую сустрэчу з Вольгай Шпакевіч у гімназіі № 25 (вул. Сядова, 3). Пачатак у 13.30.

22 лістапада — у бібліятэку № 8 імя М. Багдановіча, (вул. Казлова, 12/2) на літаратурнае свята «Песні восеньскай струны». Пачатак у 14.30.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:

Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей
Вольга Дадзімава

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:

220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:

220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны:

галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:

63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку 14.11.2024 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 683

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 3820000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 2656

D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 2 4 0 4 3